

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 17 maja 2024 r.

Poz. 4104

UCHWAŁA NR LXXII/456/2024 RADY MIEJSKIEJ W BIAŁACZOWIE

z dnia 27 marca 2024 r.

w sprawie przyjęcia Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów na lata 2024-2027

Na podstawie art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840, z 2023r. poz. 951, 1688, 1904) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów na lata 2024-2027” w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Białaczowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej

Elżbieta Lasota

Załącznik do uchwały Nr LXXII/456/2024
Rady Miejskiej w Białaczowie
z dnia 27 marca 2024 r.

**Program Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Białaczów
na lata 2024-2027**

opracowany przez:

PPUH „BaSz” mgr inż. Bartosz Szymusik

26-200 Końskie ul. Polna 72

tel./fax: 41 372 49 75

e-mail: basz@post.pl

przy współpracy:

Urzędu Miejskiego w Białaczowie

BIAŁACZÓW 2024

Spis treści

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	11
4.1. <u>Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</u> 11	
4.2. <u>Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu</u>	13
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 15	
5.1. <u>Relacje gminnego programu opieki na zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)</u>	15
5.2. <u>Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Białaczów</u>	17
5.2.1. <u>Zarys historii obszaru gminy</u>	18
5.2.2. <u>Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne</u>	20
5.2.4. <u>Zabytki ruchome</u>	29
5.2.5. <u>Zabytki archeologiczne</u>	29
5.2.6. <u>Zabytki w zbiorach muzealnych i innych</u>	30
5.2.7. <u>Dziedzictwo niematerialne</u>	30
5.3. <u>Zabytki objęte prawnymi formami ochrony</u>	33
5.4. <u>Zabytki w gminnej ewidencji zabytków</u>	34
5.5. <u>Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy</u>	35
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY BIAŁACZÓW	36
7. ZAŁOŻENIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY BIAŁACZÓW NA LATA 2024-2027”	38
7.1. <u>Formy opieki nad zabytkami - rozpoznanie, zabezpieczenie, konserwacja, rewitalizacja</u> 38	
7.2. <u>Promocja i edukacja w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy</u> 41	
7.3. <u>Priorytety i kierunki opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Białaczów</u>	42
7.4. <u>Zadania do realizacji w zakresie opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Białaczów</u>	42
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	45
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	47
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	48
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	55
12. BIBLIOGRAFIA	57
ZAŁĄCZNIKI	1

1. Wstęp

Celem opracowania jest Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów na lata 2024-2027. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartymi w poradniku metodycznym *Gminny program opieki nad zabytkami*.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest przez Burmistrza Białaczowa, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską w Białaczowie, w formie uchwały. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego i sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz Białaczowa przedstawia Radzie Miejskiej w Białaczowie sprawozdanie z wykonania programu.

Program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, jednak podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego. Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Istotnym celem Programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

Przedmiotem opracowania dokumentu jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy Białaczów, obejmujące obiekty zabytkowe w kontekście uwarunkowań przestrzennych gminy, jako pojedyncze obiekty oraz jako integralne części krajobrazu gminy (wraz z ukształtowaniem przyrodniczym terenu, obiektami nie mającymi charakteru zabytkowego dawnymi i współczesnymi). Program przedstawia przede wszystkim charakterystykę zasobów i dziedzictwa kulturowego gminy oraz wyznacza cele – kierunki działań i zadania na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na lata przyszłe. Charakterystyka zasobów została oparta na określeniu zasobów kulturowych gminy oraz ich znaczenia i wartości w kontekście przestrzennym, historycznym, kulturowym.

Spodziewanym efektem realizacji celów i zadań zawartych w Programie będzie m.in.: poprawa stanu środowiska kulturowego gminy, zwiększenie oraz dbałość lub odnowa obiektów zabytkowych z rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków, wzrost estetyki przestrzeni poszczególnych miejscowości.

„Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów na lata 2024-2027 ” jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą Programu jest lokalna wspólnota samorządowa.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2022 poz. 840), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe i gminne, na okres 4 lat programu opieki nad zabytkami. Jeżeli w niniejszym opracowaniu występuje powołanie się na ustawę bez podania jej nazwy należy przyjąć, że chodzi o ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W myśl ustawy (Art. 4) ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennych oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami wg Art. 5 ustawy to działania właścicieli lub posiadaczy zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania i dokumentowania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości oraz popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku i jego znaczenia dla historii i kultury.

W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków, którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 w/w Ustawy, wyznacza cele opracowania programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r. - Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.) w przepisach:

Art. 5 Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju

ust. 2 Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Art. 86 Każdy obywatel obowiązany jest do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (tj. Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.), która stanowi główny akt prawa dotyczący ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, reguluje ona pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencji organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), form finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami uwzględniono przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku. W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością i stanowią świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4 objaśnia, że ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5 określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii i kultury”.

Art. 6 klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,

- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7 reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na podstawie decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku

uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku w wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

2) uznanie za pomnik historii

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

3) utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 18 „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19 wskazuje, że „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1)

zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20 mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21 „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22 „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

- **Ustawa z dnia z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym** (tj. Dz. U. 2023 poz. 40 ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie:

ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się również w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tj. Dz. U. 2023 poz. 997 ze zm.)

W roku 2023 system planowania przestrzennego kraju przeszedł znaczące zmiany za sprawą ustawy z dnia 7 lipca 2023r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1688), której pierwsze przepisy weszły w życie już 24 września 2023r.. Nowelizacja ta, opracowana z myślą o zwiększeniu efektywności i przejrzystości procesów urbanistycznych, wprowadza szereg istotnych zmian, które będą wprowadzane stopniowo. Mają one kluczowe znaczenie dla jednostek samorządu terytorialnego, inwestorów oraz mieszkańców, wprowadzając nowe regulacje, mające usprawnić proces planowania przestrzennego w Polsce. Nowelizacja ustawy wprowadza m.in. zmianę, która wprowadza plan ogólny zastępujący dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Plan ogólny będący aktem prawa miejscowego stanowi podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Wymaga to od gmin określenia stref planistycznych, określenia gminnych standardów urbanistycznych oraz dostępności urbanistycznej, ustalenia obszarów uzupełnienia zabudowy. Pozwala również określić obszary zabudowy śródmiejskiej (gminy mają czas do końca 2025r. na sporządzenie tych planów).

Zgodnie z Art.13b punkt 3) litera j) ustalenia planu ogólnego określa się uwzględniając uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy, w szczególności znajdujące się na terenie gminy zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2022 poz. 840 oraz 2023 poz. 951 i 1688), lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej.

- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. 2023 poz. 344)
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009r. o finansach publicznych (tj. Dz. U. 2022 poz. 1634 ze zm.)
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (tj. Dz. U. 2023 poz. 682)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. 2024 poz. 54)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (tj. Dz. U. 2022 poz. 916 ze zm.)
- Ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz. U. 2020 poz. 194)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tj. Dz. U. 2023 poz. 571)
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (tj. Dz. U. 2022 poz.385)
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (tj. Dz. U. 2022 poz. 2393)
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tj. Dz. U. 2020 poz. 164)
- Ustawa z dnia 28 marca 1933r. o grobach i cmentarzach wojennych (tj. Dz. U. 2018 poz. 2337)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 Nr 30, poz. 259)

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków z 26 listopada 2021r. (tj. Dz. U. 2021 poz. 81)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem z dnia 26 maja 2011r. (Dz. U. 2021 poz.56)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 Nr 89, poz. 510)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (tj. Dz. U. 2022 poz. 1388)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014. poz. 110)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 Nr 212 poz. 2153)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. 2006 Nr 24 poz. 181)
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. 2004 Nr 71 poz. 650)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz. U. 2015 poz. 979)
- Unia Europejska reguluje zagadnienia opieki nad zabytkami w Traktacie z Maastricht z dnia 2 lutego 1992r. oraz w Rozporządzeniu Rady EWG z dnia 9 grudnia 1992r. w sprawie wywozu dóbr kultury oraz Dyrektywie Rady EWG z dnia 15 marca 1993r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z obszaru Państwa Członkowskiego.

Wagę problematyki ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego podkreśla opracowana przez ONZ konwencja UNESCO (przyjęta w Paryżu przez Konferencję Generalną ONZ dla Wychowania, Nauki i Kultury w roku 1972, ratyfikowana przez Polskę w 1976r.). Konwencja umożliwiła wyróżnienie obszarów i obiektów mających „najwyższą powszechną wartość” poprzez wpisanie ich na „Listę światowego dziedzictwa”. W 2003r. sporządzono w Paryżu konwencję UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Konwencja została ratyfikowana przez Prezydenta RP dnia 8 lutego 2011r.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony i opieki nad zabytkami

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Ponadto dokument wpisuje się w założenia szeregu dokumentów branżowych i strategicznych na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2026 (Uchwała Rady Ministrów z dnia 1 grudnia 2023r.)

Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii. Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011r.)

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego Polski, której celem jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Dokument kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który to decyduje o funkcjonowaniu gospodarki, warunkach życia obywateli, umożliwiając wykorzystanie szans rozwojowych. Koncepcja formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. Uwzględnia

również problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków:

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski (kierunki działania: 4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, 4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej)

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny program opieki nad zabytkami jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich, powiatowych dokumentach oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy. Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 (Uchwała Nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 6 maja 2021r.)

Strategia jest najważniejszym dokumentem samorządu województwa, określającym wizję, cele rozwoju oraz kierunki działań w trzech strategicznych wymiarach rozwoju” gospodarczym, społecznym i przestrzennym. Wizja rozwoju województwa: „*Harmonijnie rozwijające się województwo w centrum Polski, przyjazne rodzinom, mieszkańcom miast i obszarów wiejskich. Region, w którym nowoczesna gospodarka idzie w parze z ochroną walorów kulturowych i przyrodniczych*”. W ramach celów strategicznych zostały zdefiniowane cele operacyjne, kierunki działań i działania w zakresie opieki nad zabytkami:

3. Sfera społeczna - Cel strategiczny: Obywatelskie społeczeństwo równych szans

Cel operacyjny 2.1: Rozwój kapitału społecznego

Kierunek działań i działania:

2.1.4. Wzmacnianie tożsamości regionalnej i lokalnej, m.in. poprzez:

- kształtowanie świadomości regionalnej i lokalnej opartej na historycznej i kulturowej różnorodności, m.in. poprzez wspieranie organizacji wystaw, imprez i konkursów promujących region,
- wspieranie tradycyjnych produktów regionalnych oraz rozwoju twórczości ludowej, w tym m.in. wykorzystanie form tradycji w sektorze przemysłów kreatywnych, budowa infrastruktury regionalnych ośrodków promocji tradycyjnych produktów i twórczości ludowej,
- kreowanie marki Łódzkie wykorzystującej potencjał dziedzictwa kulturowego, walorów przestrzeni, produktów i wydarzeń symbolicznych, - upowszechnianie wiedzy o historii i tradycji regionu na wszystkich poziomach edukacji szkolnej oraz pozaszkolnej.

3. Sfera przestrzenna - Cel strategiczny: Atrakcyjna i dostępna przestrzeń

Cel operacyjny: 3.2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu

Kierunek działań i działania:

3.2.1. Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

- zachowanie kompletności i integralności zasobu jako czynnika definiującego krajobraz kulturowy i tożsamość regionalną, ze szczególnym uwzględnieniem pomników historii, zabytków reprezentatywnych, historycznych jednostek przestrzennych oraz unikatowych komponentów dziedzictwa m.in. przemysłowego, sakralnego, rezydencjalnego, filmowego, mniejszości narodowych, drewnianego,

- wykorzystanie potencjału dziedzictwa do celów użytkowych (w tym komercyjnych) i promocyjnych (rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz zagospodarowanie obiektów zagrożonych i nieużytkowanych m.in. na funkcje kulturalne, naukowo-edukacyjne, turystyczne i rekreacyjne, zapewnienie należytego stanu zachowania zwłaszcza unikatowych komponentów), z uwzględnieniem walorów krajobrazowych i przyrodniczych,
- zwiększenie skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych, w tym wspieranie projektów rewitalizacji zabytków, rozszerzenie możliwości finansowania, wspieranie alternatywnych form finansowania dziedzictwa kulturowego, np. finansowanie społecznościowe,
- inwentaryzacja i promocja lokalnych form architektonicznych zabudowy, promowanie wiedzy o architekturze, przygotowanie katalogów wzorów projektowania form nowej architektury (zgodnej z tradycją lokalną) wpisanej w kontekst krajobrazowy.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 (Uchwała Nr XXI/352/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020r.)

Program opieki na zabytkami województwa jest dokumentem strategicznym, który w sposób kompleksowy określa wizję, cel strategiczny, cele operacyjne oraz działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami. Program określa wizję „Region wyróżniający się różnorodnością walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej, stanowiących podstawę wielokulturowej tożsamości województwa” oraz cel strategiczny „Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej” i cele operacyjne i działania:

1. Atrakcyjność krajobrazu kulturowego:
 - 1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 1.2. Poprawa stanu zachowania zabytków
2. Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym:
 - 2.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów
 - 2.2. Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego
 - 2.3. Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych
3. Tożsamość wielokulturowa regionu:
 - 3.1. Kreowanie marki *Łódzkie* poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym
 - 3.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego (Uchwała Nr LV/697/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018r.)

Dla utrwalenia tradycji regionalnej województwa i uwypuklenia różnorodności jej charakterystycznych atrybutów kluczowe znaczenie ma zachowanie materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego w jak najbardziej kompletnym i autentycznym stanie. W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych w *Planie* wskazuje się Cel szczegółowy V. Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym oraz określa następujące kierunki działań i działania:

V.1. Zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

- V.1.1. identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu
- V.1.2. monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania i przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu
- V.1.3. zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu
- V.1.4. wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego regionu

V.1.5. poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu

V.2. *Zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:*

V.2.1. wzmacnianie walorów zidentyfikowanych podregionów kulturowych: Łęczyńskiego, łowickiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego, sieradzkiego, rawskiego i wieluńskiego, z ich głównymi ośrodkami

V.2.2. wzmacnianie tradycji wywodzących się z doby XIX-wiecznego przemysłowienia w oparciu o zachowane zabytki

V.2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej.

Strategia rozwoju powiatu opoczyńskiego 2030 (Uchwała Nr XLIII/322/22 Rady Powiatu Opoczyńskiego z dnia 26 stycznia 2022r.)

W strategii określono wizję *Powiat Opoczyński miejscem atrakcyjnym do zamieszkania, wypoczynku, pracy oraz prowadzenia działalności gospodarczej, dbający o wysoką jakość życia wszystkich go zamieszkujących.*

Cel Strategiczny 2. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, rozwoju edukacji, turystyki i sportu; Cel operacyjny Zwiększanie dostępności usług i informacji turystycznej

Cel strategiczny 6. Budowa Marki Powiatu. Promocja powiatu. Wspieranie inicjatyw lokalnych, inicjatyw społecznych. Współpraca z organizacjami pozarządowymi. Tworzenie innowacyjnej polityki senioralnej; Cel operacyjny Budowa Marki Powiatu w obszarach gospodarczym, historycznym, zabytków i pomników miejsc pamięci, przyrodniczym i turystyki, kultury ludowej, rodziny i polityki społecznej. Stworzenie Logo Powiatu; Cel operacyjny Wspieranie inicjatyw lokalnych, kulturalnych, promocyjnych; Cel operacyjny Wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego i rozwijanie dialogu społecznego.

Powiatowy program opieki nad zabytkami dla powiatu opoczyńskiego na lata 2020-2023 (Uchwała Nr XX/164/20 Rady Powiatu Opoczyńskiego z dnia 28 maja 2020r.)

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu opoczyńskiego służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju powiatu. Cele podjęte dla realizacji powiatowego programu:

I. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

II. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

III. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki na zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Program gminny uwzględnia ustalenia i wnioski zawarte w dokumentach strategicznych na poziomie gminy.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów

Studium uwarunkowań dla gminy jest wyrażeniem polityki przestrzennej, rozplanowania funkcjonalnego tej przestrzeni, w tym lokalnych zasad gospodarowania przestrzennego., jest dokumentem, w którym zawarte są wytyczne polityki przestrzennej gminy, nie stanowi jednak prawa miejscowego. Ma charakter dokumentu strategicznego i stanowi zbiór danych informacyjnych, w oparciu, o które są tworzone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Głównymi dokumentami planistycznymi w zakresie gospodarki przestrzennej gminy Białaczów są: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów uchwalone Uchwałą Nr XXXIX/239/2021 przez Radę Gminy Białaczów dnia 8 października 2021 roku oraz Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów uchwalony Uchwałą Nr XXXVI/204/2002 przez Radę Gminy Białaczów dnia 10 października 2002 roku obejmujący prawie cały obszar gminy Białaczów (punktowe tereny wyłączone zostały z opracowania).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów, obejmuje obszar całej gminy i zostało opracowane z uwzględnieniem obowiązujących przepisów prawa na dzień opracowania studium. Głównym zadaniem Studium... jest określenie polityki przestrzennej gminy wpisanej w politykę przestrzenną państwa i województwa oraz ustanowienie ogólnych kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego gminy.

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- eksponowanie i ochrona zabytków,
- tworzenia właściwego sąsiedztwa dla obszarów o wartościach kulturowych, historycznych,
- wyznaczenie stref ochronnych obiektów zabytkowych i obejmowanych ochroną zabytków,
- wyznaczenie stref ochrony ekspozycji dla zabytkowych dominant, stref ochronnych dla zachowanych wartościowych układów przestrzennych wsi i ich zabudowy.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Białaczów

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności:

Art. 18.2.:

1. ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
3. ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

oraz zgodnie z Art.19.1 uwzględnia się w szczególności ochronę:

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
3. parków kulturowych.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnia się w studium i planie. W studium i planie w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Plan miejscowy gminy Białaczów obejmuje prawie cały obszar gminy, a uwzględnia obecne lasy, zieleń dolin rzecznych, tereny rolne oraz istniejące tereny zabudowane. Chroni tereny cenne przyrodniczo. Wyznacza też tereny perspektywiczne dla rozwoju zabudowy. W większości stanowią one bezpośrednie sąsiedztwo działek zabudowanych w pasmach istniejącej zabudowy jednostek osadniczych. Miejscami wyznacza tereny budowlane, które mogą być uznane za kolizyjne w stosunku do historycznych układów zabudowy, jako wyłamujące się z reżimu pasmowej zabudowy skupionej przy głównych drogach.

W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zgodnie z art. 32 ust. 1 z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,

- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,
- niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, Burmistrza Białaczowa.

Strategia rozwoju gminy Białaczów na lata 2021-2028 (Uchwała Nr XLVI/300/2022 Rady Gminy Białaczów z dnia 31 maja 2022r.)

W strategii określono wizję rozwoju: *Białaczów gminą zrównoważonego rozwoju, atrakcyjną turystycznie, zapewniającą wysoki standard życia mieszkańców oraz misje rozwoju: Gmina Białaczów to miejsce przyjazne mieszkańcom, turystom i inwestorom, gdzie walory środowiska wykorzystywane są w sposób racjonalny. Wysoka jakość infrastruktury technicznej wspiera rozwój edukacji, kultury, aktywności społecznej i gospodarczej.*

Cel strategiczny 1. Wysoki poziom usług społecznych i konkurencyjny kapitał ludzki

Cel operacyjny 1.3. Gmina rozwijająca tożsamość i integrująca lokalne społeczeństwo Kierunek działania: Wzmocnienie tożsamości i integralności społeczeństwa

Zadania na lata 2021-2028:

- Promocja atrakcyjnych terenów i obiektów (np. zabytkowych) oraz dziedzictwa kulturowego dla rozwoju różnego rodzaju usług, np. turystycznych
- Wspieranie lokalnego folkloru i podtrzymywanie tradycji (propagowanie działalności kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, itp.)
- Przebudowa/remont zabytkowego ratusza w Białaczowie
- Przebudowa/remont zabytkowego kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela w Białaczowie
- Przebudowa/remont kościoła p.w. Nawiedzenia NMP w Żelazowicach
- Przebudowa/remont zabytkowego kościoła p.w. Św. Doroty w Petrykozach

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Białaczów

POŁOŻENIE I ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Białaczów to gmina miejsko-wiejska położona w południowo-wschodniej części województwa łódzkiego, w powiecie opoczyńskim. Gmina z obszarem 115km², stanowi 11% powierzchni powiatu opoczyńskiego i 0,6% powierzchni województwa łódzkiego. Teren gminy podzielony jest na miasto Białaczów oraz 13 sołectw i zamieszkuje ją ogółem 5592 mieszkańców, w tym 2812 kobiet i 2780 mężczyzn. Gmina Białaczów graniczy od północy z Miastem i Gminą Opoczno, od północnego-zachodu z Gminą Sławno, od zachodu z Gminą Paradyż, od południowego-zachodu z Gminą Żarnów, od południa z Miastem i Gminą Końskie (powiat konecki) oraz od wschodu z Gminą Gowarczów (powiat konecki).

Gmina Białaczów ma charakter rolniczy z rozwijającą się turystyką. Obecnie jednak rolnictwo nie odgrywa znaczącej roli w gospodarce gminy. Słabość rolnictwa w gminie spowodowana jest m.in. niską jakością gleb (dominują gleby IVb i V klasy bonitacyjnej), małą średnią powierzchnią gospodarstw, prowadzeniem działalności rolniczej przeważnie tylko na własne potrzeby oraz czynnikami zewnętrznymi np. dynamicznym rozwojem sektora usług, który aktualnie wytwarza największą część PKB i zatrudnia największy odsetek pracujących.

W ostatnich latach należy zauważyć wyraźny spadek ilości gospodarstw rolnych prowadzących produkcję rolniczą. Gospodarstwa ewoluują w kierunku mieszkalnictwa jednorodzinnego.

Obszar gminy położony jest w obrębie łódzkiej dzielnicy klimatycznej. Jest to strefa przejściowa pomiędzy wpływami klimatu oceanicznego i kontynentalnego. Gminę cechuje klimat umiarkowany ciepły przejściowy. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 18,7^oC, najchłodniejszym styczeń -1,8^oC. Region

ten posiada następujące cechy klimatyczne: opady roczne 600 mm, czas trwania pokrywy śnieżnej 5-60 dni, okres wegetacyjny trwa 210-217 dni, dominacja wiatrów zachodnich, cisze występują najczęściej w okresie zimowym.

Pod względem fizyczno-geograficznym (wg Kondracki, Richling 2018r.), obszar gminy Białaczów leży w przeważającej części na terenie Makroregionu Wyżyna Przedborska, Mezoregion Wzgórza Opoczyńskie. Jedyne północno-wschodni kraniec gminy położony jest na terenie Makroregionu Wyżyna Kielecka, Mezoregion Garb Gielniowski.

Ukształtowanie terenu gminy wyznaczone jest przez obniżenia dolinne rzek i strug, obniżenie przy granicy gminy Opoczno oraz wyniesienia wzgórz i tras nadzalewowych równiny morenowej. Najniżej położone rejony gminy to dolina rzeki Wąglanki i rzeki Opoczniarki przy granicy gminy Opoczno. W tym rejonie (w obszarze gm. Opoczno) zbiegają się doliny rzeki Wąglanki, Opoczniarki i Drzewiczki. Jest to zapadlisko krasowe w podłożu mezozoicznym wypełnione osadami zastoiskowymi na przedpolu moreny czołowej przy stagnacji lądolodu. Wysokości w obszarze gminy Białaczów od 182,6 m n.p.m. (dolina rzeki Wąglanki), 182, 3 m n.p.m. (dolina rzeki Opoczniarki), 188,1 m n.p.m. (dolina rzeki Drzewiczki).

Pod względem hydrograficznym obszar gminy leży w regionie wodnym Środkowej Wisły, w prawobrzeżnej zlewni rzeki Pilicy. Głównymi rzekami obszaru gminy są: rzeka Drzewiczka, prawobrzeżny dopływ Pilicy oraz Wąglanka, lewobrzeżny dopływ Drzewiczki. Ponadto na opisywanym terenie znajdują się zbiorniki wodne: sztuczny zbiornik retencyjny Wąglanka-Miedzna (Zalew Miedzna), zbiorniki poeksploatacyjne po kopalni odkrywkowej piasku w Parczowie, stawy rybne w Parczówku, stawy jako zbiorniki retencyjne i przeciwpożarowe w Żelazowicach, Parczowie, Radwanie, Białaczowie, Skroninie, Zakrzowie, Kuraszkowie oraz Sędowie.

W zasobach wód podziemnych na terenie gminy wyróżniają się poziomy: jurajski będący głównym poziomem wodonośnym, który dysponuje wodami dobrej jakości oraz czwartorzędowy, wykorzystywany przez studnie kopane i na potrzeby gospodarcze. Gmina leży w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych GZWP 410 Zbiornik Opoczno (zbiornik szczelinowy, górnio jurajski o zasobach dyspozycyjnych 115 tys. m³/d) oraz GZWP 411 Końskie (zbiornik porowo-szczelinowy dolnej i środkowej jury o zasobach dyspozycyjnych ok. 41 tys. m³/d). Zasoby wód podziemnych stanowiące źródło zaopatrzenia ludności w wodę są wystarczające na obecne i przyszłościowe potrzeby.

Gmina Białaczów charakteryzuje się wysoką lesistością, natomiast warunki glebowe sprzyjają dolesieniom. Wskaźnik lesistości dla całej gminy wynosi ok. 41,6%, dla powiatu opoczyńskiego 31,2%, dla województwa łódzkiego 21,5%. W powiecie opoczyńskim wyższy wskaźnik lesistości ma tylko gmina Poświętne – 57,2%. Największe kompleksy leśne znajdują się w obrębach Miedzna Drewniana na północy gminy oraz w obrębie Ossa, Białaczów i Sędów na południu gminy. Do gminy Białaczów od strony południowej przylegają kompleksy lasów gminy Końskie, a od północy gminy Opoczno. W północno zachodniej części gminy, pomiędzy rzekami Wąglanką i Opoczniarką (Miedzna Drewniana-Wąglany) przeważają siedliska borów mieszanych świeżych i borów świeżych, a w drzewostanach dominuje sosna. Miejscami lasy mieszane wilgotne olsowe oraz brzeziny. W północno-wschodniej części gminy (Parczówek-Kuraszków) – także bory świeże, ale również lasy mieszane wilgotne z dużym udziałem brzozy. Obecność elementów środowiska naturalnego o wysokiej wartości przyrodniczej zdecydowała o ustanowieniu na obszarze gminy form ochrony przyrody: rezerwat przyrody leśny „Białaczów”, pomniki przyrody - aleja 180 drzew (grab, klony, kasztanowce, lipy) położona na działce nr ewid. 417 przy drodze Białaczów- Ogonowice (Ostrów) oraz użytki ekologiczne.

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Kształtowanie sieci osadniczej następowało na przestrzeni niemal pierwszych trzynastu stuleci. Pierwsze pisane wzmianki o miejscowościach gminy pochodzą właśnie z XIII w. Powstawanie osad uwarunkowane było wieloma czynnikami natury przyrodniczej oraz społeczno-gospodarczej i politycznej. Historyczna sieć

osadnicza przetrwała w różnym stanie, począwszy od reliktywów archeologicznych osadnictwa pradziejowego poprzez zachowane zespoły z dawnym rozplanowaniem i nienaruszoną zabudową. Głównymi czynnikami wpływającymi na rozwój osadnictwa były uwarunkowania przyrodnicze - rzeki dające dostęp do wody, urodzajność gleby, ukształtowanie terenu warunkujące bezpieczeństwo osad i łatwość uprawy ziemi. W następnej kolejności czynnikami osiedleńczymi były powiązania komunikacyjne drogowe, później też rozwój kolei. O rozwoju osadnictwa decydowały też złoża surowców, przy których lokowały się zakłady wytwórcze rzemieślnicze (młyny nad wodami, fryszerki przy złożach rud żelaza). Sąsiedztwo lasów zapewniało ludności drewno do celów budowlanych, także miód, mięso zwierząt. Uwarunkowania osadnicze w obszarze gminy nie były jednak zbyt bogate, więc gmina nie ma szeroko rozwiniętej sieci osadniczej, nie powstały tu duże miasta, przemysł ani wysoko rozwinięta sieć infrastruktury. Dzięki temu zachowana została równowaga ze środowiskiem przyrodniczym.

Gmina Białaczów jest częścią Ziemi Opoczyńskiej i jej kultury ludowej wyróżniającej się gwarą, strojem, kanonami zdobnictwa widocznymi np. w wyrobach tkackich lub dawnej dekoracji domów, obrzędami, zwyczajami, pieśniami. Główną miejscowością gminy jest Białaczów - niegdyś prywatne miasto szlacheckie, następnie wieś, siedziba gminy - centrum administracyjne, historyczne i kulturowe, a w 2024r. Białaczów odzyskał prawa miejskie. Białaczów związany jest z magnackim rodem Odrowążów i Białaczowskich. W Białaczowie ok. 1200r. urodził się bł. Jan Prandota, polski duchowny katolicki, biskup krakowski - fundator pierwszego kościoła w Białaczowie. Prawa miejskie nadano miejscowości w 1233r. Prawdopodobnie też już w XIVw. istniał tu zamek (dwór obronny). Status miasta potwierdził w 1456r. Kazimierz Jagiellończyk ponawiając nadanie prawa miejskiego magdeburskiego. Miasto otrzymało wówczas prawo do trzech rocznych jarmarków i cozwartkowych targów. W XV w. został też prawdopodobnie założony park pałacowy o powierzchni 15 ha. W dworze obronnym Białaczów miała się też urodzić Anna Białaczowska Odrowążówna, z męża Kochanowska, matka Jana Kochanowskiego (1530-1584). Przywilej króla Kazimierza (a więc nadanie praw miejskich) potwierdziły kolejne nadania - w 1509r. z ręki króla Zygmunta I, w 1563r. Zygmunta Augusta nadającego miastu prawo magdeburskie. To samo uczynił Stefan Batory w 1578r. oraz Zygmunt III w 1615r. i Władysław IV w 1640r. W 1671r. na tutejszym zamczku dokonał się jednak podział miasteczka Białaczowa pomiędzy Antonim na Białaczowie Kochanowskim i Zofią Rudzińską oraz innymi potomkami. Od tego momentu datuje się upadek zamku, z którego do dzisiaj przetrwały jedynie piwnice zamkowe. W 1723r. nabywcą części dóbr Białaczowa stał się Franciszek z Dębian Dembiński, a po nim odziedziczył Ludwik Dembiński, kasztelan wojnicki. W 1727r. Białaczów został nabyty przez hrabiego Jana Małachowskiego, starostę Opoczyńskiego, a w 1787r. jego syn Stanisław marszałek Sejmu Czteroletniego odziedziczył majątek i postanowił zmienić Białaczów w dobrze prosperujące miasteczko. W dniu 2 lipca 1787r. nadał on kolejny przywilej miejski, który wraz z sześcioma poprzednimi w roku 1788 potwierdził Stanisław August. Stanisław Małachowski, nadał też miastu herb przedstawiający w błękitnej tarczy herbowej splecione inicjały majuskułowe „S” i „M” barwy złotej. Nadany przywilej między innymi uwolnił mieszczan od poddaństwa, potwierdził prawo magdeburskie i określił lokalizację miasta. Od tego czasu zaznaczył się rozkwit dóbr białaczowskich. Marszałek poprawił architekturę, polepszył sytuację mieszczan, nadał wolność chłopom i rozwinął przemysł, eksploatował również złoża rud żelaza. Zbudował zakłady przemysłowe w Petrykozach, Rudzie Białaczowskiej (obecnie poza granicami gminy), Sędowie i Parczowie. W 1877 r. w kluczu białaczowskim czynne były 4 kopalnie rudy żelaza, wielki piec i 5 fryszerok. Zbudował też ratusz dla miejskiej władzy oraz pałac. Budowa klasycystycznego pałacu w Białaczowie rozpoczęła się w 1799 r., prawdopodobnie ukończono ją w 1803 r. Pałac (przypominający warszawski belweder), zbudowany około 1800 r. według projektu Jakuba Kubickiego, jest przykładem stylu klasycystycznego już z założenia palladiańskiego (pałacu połączonego ćwierć kolistymi galeriami w neogotyckim parku krajobrazowym, z oranżerią i sztucznymi ruinami projektu F. M. Lanciego). Po Stanisławie Małachowskim kolejnymi właścicielami pałacu byli: brat Antoni, potem jego syn Ludwik, który zmarł w 1856 r. Majątek przekazał najstarszej córce Hortensji, a ta - siostrzeńcowi Ludwikowi Broël-Platerowi. Jego syn Zygmunt wybudował cegielnię i tartak w Petrykozach. Mimo inwestowania w produkcję, wskutek braku perspektyw gospodarczych i położenia z dala od

główniejszych dróg, w okolicy słabo zaludnionej, Białaczów nie uzyskał większego znaczenia. Stał się przykładem wadliwej lokacji miasta, niespełnionych ambicji i aspiracji. W roku 1870r. miejscowość utraciła prawa miejskie. Najstarsza z córek Ludwika - Hortensja - zapisała majątek w roku 1888 synowi swej siostry Stefanii, hrabiemu Ludwikowi Broël - Plater. Po I wojnie światowej uregulowane zostały serwituty i przeprowadzona została parcelacja majątków w Parczowie, Petrykozach i Żelazowicach. Ludwik Jan - syn Zygmunta Stefana Broël - Plater i Anny Brzozowskiej - uczestniczył w kampanii wrześniowej. Osadzony w oflagu Murnau VIIA, po pięcioletniej niewoli niemieckiej wstąpił do armii gen. Pattona. Zmarł w 1946r. w Loreto we Włoszech. Ostatnim właścicielem majątku był hrabia Zygmunt Plater. Jedną z jego córek Anna, wyszła za mąż za Jana Ostrowskiego, który był właścicielem Ujazdu i Tomaszowa Mazowieckiego. W roku 1945 majątek białaczowski został przejęty na rzecz Skarbu Państwa na podstawie dekretu PKWN z dnia 6 września 1944r. Rodzina Platerów została zmuszona w 1946 r. do opuszczenia swej siedziby. Po wojnie pałac białaczowski początkowo służył jako magazyn zboża i szkoła podstawowa. W latach 1952-1954 przeprowadzono w pałacu prace konserwatorskie pod kierunkiem Bohdana Marconiego, po których zakończeniu budynek przejął Dom Opieki Społecznej. Od czasów po II wojnie światowej majątek ulega niszczeniu, przypałacowe stawy po wojnie służyły podobno jako szambo dla Zakładu Opieki Społecznej. W 2012 r. pałac został opuszczony a Dom Pomocy Społecznej został przeniesiony do Niemojowic. Przedmiotowa nieruchomość jest objęta ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszelkie prace remontowe wymagają stosownego zezwolenia konserwatorskiego.

Na podstawie § 2 pkt 10) Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 lipca 2023r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast, nadania niektórym miejscowościom statutu miasta, zmiany nazwy gminy oraz siedziby władz gminy (Dz. U. 2023, poz. 1472) z dniem 1 stycznia 2024 roku miejscowość Białaczów oficjalnie jest miastem (prawa miejskie zostały przywrócone).

Oprócz Białaczowa na uwagę zasługują też inne wsie gminy powstałe najczęściej na prawie niemieckim, często w wyniku akcji kolonizacyjnej mającej na celu zagospodarowanie pogranicza Małopolski i Mazowsza – w XIV-XV. Większość to dawne folwarki rycerskie. Wyróżniają się: Radwan i Żelazowice - morfogenetyczne typy owalnicowe, Petrykozy i Parczów - ulicówki i inne o układach złożonych, wielodrożnicowych, często o zatartych cechach pierwotnych. Pierwotne założenia zostały często rozbudowane ewoluując obecnie w układy złożone. Wsie gminy cechują się jednak wyróżnikami przestrzennymi w postaci ulokowania zabudowy wokół lub w sąsiedztwie centralnie zlokalizowanych stawów tworzonych dla zabezpieczenia ludności w wodę i dla celów przeciwpożarowych - Radwan, Żelazowice, Zakrzów, Sędów. Wiele wsi zachowało też typowe układy rozłogów, bez ekspansji zabudowy – w tym aspekcie wyróżniają się również Żelazowice, Zakrzów.

5.2.2. Krajobraz kulturowy – dziedzictwo materialne

Zgodnie z art. 3 pkt 14 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków opiece nad zbytkami (tj. Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.) krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka. Krajobraz kulturowy to swego rodzaju niepowtarzalny, indywidualny wizerunek miejsca, będący syntezą elementów przyrody i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody.

Ochrona krajobrazu kulturowego jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości kulturowej mieszkańców, identyfikującej jednostkę z określonym zespołem wartości, idei, zachowań i obyczajów, bazującej na świadomości historycznej i tradycji z nią związanej.

Dziedzictwo materialne stanowi zasadniczą część krajobrazu kulturowego. Wśród istotnych, budujących go elementów znajdują się zabytki. Gmina Białaczów może poszczycić się ważnymi obiektami zabytkowymi definiującymi jej przeszłość i określającymi współczesną pozycję. Świadomość tego bezcennego kapitału powinna towarzyszyć społeczności lokalnej, także władzom samorządowym, stanowiąc dla nich inspirację do zbudowania strategii lokalnej, wykorzystującej potencjał zabytków, jako swoistego generatora inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych.

Gmina Białaczów dzięki przeważającej funkcji rolniczej, ale i mniejszej zamożności (w tym przypadku stało się to pozytywnym aspektem) zachowała dużo walorów krajobrazowych i kulturowych. Do dnia dzisiejszego koloryt kulturowy tworzą kościoły - parafia Białaczów - pierwszy kościół z XIII w. rozbudowany w XVII w., parafia Petrykozy – pierwszy kościół z XV w., nowy z XVIII w. oraz nowa w parafia z XX w. w Żelazowicach. Wyróżniające się elementy krajobrazu kulturowego:

- układy wsi - owalnice, ulicówki, złożone, w tym założenie miejskie Białaczowa rynkiem, placem przykościelnym i kościołem, zespołem pałacowo-parkowym Małachowskich oraz zespołem folwarcznym (Stanisławów), średniowiecznym Starym Rynkiem w postaci poszerzenia drogi po obu stronach kościoła i Nowym Rynkiem z XVII w. o kształcie nieregularnego trapezu, zlokalizowanym na południe od starego i połączonym kompozycyjnie z zespołem pałacowo-parkowym aleją parkową (od zachodu) oraz z ciągiem szerokich ulic Sobińskiej i Parczowskiej (od wschodu) - rynek otoczony zwartą, ustawioną kalenicową XIX - wieczną zabudową z akcentowanymi dominantami kościoła pw. św. Jana Chrzciciela (XVI w.) z dzwonnica i plebanią oraz budynkiem ratusza (1797 r.);
- pozostałe dominanty i sylwety - zabytkowy kościół w Petrykozach pw. św. Doroty (projekt nadwornego architekta króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Jana Chrystiana Kamsetzera), współczesny kościół w Żelazowicach;
- zabytkowe budynki;
- punkty identyfikacyjne - krzyże i kapliczki przydrożne;
- zabytkowe założenia zielone - park pałacowy w Białaczowie projektu Jakuba Kubickiego;
- cmentarze w miejscowościach Białaczów, Petrykozy i Żelazowice;
- charakterystyczne krajobrazy – pola, błonia, łąki;
- miejsca, pomniki i obiekty upamiętniające wydarzenia historyczne w Białaczowie - obelisk upamiętniający rozstrzelanie partyzantów AK, obelisk w hołdzie pomordowanych w czasie II wojny światowej mieszkańców gminy Białaczów, obelisk pamięci ppor. Mariana Suskiewicza, obelisk na pamiątkę huraganu w 2011 r., miejsce pamięci żołnierzy AK w Ossie, tablica poświęcona ppor. Bronisławowi Dudzie w Petrykozach, tablica upamiętniająca poległych z oddziału AK „Błysk” w Sobieniu Łubach, tablica upamiętniająca zamordowanych i spalonych przez Niemców mieszkańców Skroniny w Skroninie;
- tradycje, ceremonie, cykliczne imprezy gminne integrujące społeczność - święta kościelne, sportowe - turnieje piłkarskie, dożynki, festyny rodzinne, rajdy piesze i rowerowe itd.;
- centra kultury gminy - świetlice wiejskie, placówki oświatowe, strażnice OSP, kluby sportowe - m.in.: Ludowy Klub Sportowy „Białaczów” w Białaczowie, Wiejski Klub Sportowy Parczówek, Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego „Return Opoczno” z siedzibą w Parczówku, Stowarzyszenie Klub Sportowy Sobień, UKS „Olimpia” Skronina i UKS „Młodzi Liderzy Białaczów”, „UKS Błękitni Miedzna Drewniana”, „UKS Gigant Petrykozy”.

Zagrożeniem dla tradycyjnego krajobrazu oraz utrzymania lokalnego charakteru miejscowej architektury i budownictwa jest potrzeba dostosowania do obecnych norm i potrzeb. Zabytkowe obiekty, a zwłaszcza domy mieszkalne tracą swój charakter po przebudowie, rozbudowie, modernizacji (zniekształcanie formy architektonicznej), wymianie okien (likwidacja detali architektonicznych), montażu nowoczesnych urządzeń, itp. Liczne szkody w tradycyjnej zabudowie przyniosło również zaprzestanie użytkowania, a co za tym idzie

niszczenie obiektów. Jednocześnie pozytywnym zjawiskiem jest coraz większe zaangażowanie mieszkańców w poprawę estetyki swojego otoczenia, porządkowania posesji, dbałości o zieleń.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, **zabytek nieruchomy** to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Łódzkiego z terenu gminy Białaczów - stan na 30 czerwca 2023r. (www.nid.pl/zasoby/rejestr-zabytkow-zasoby/).

Białaczów

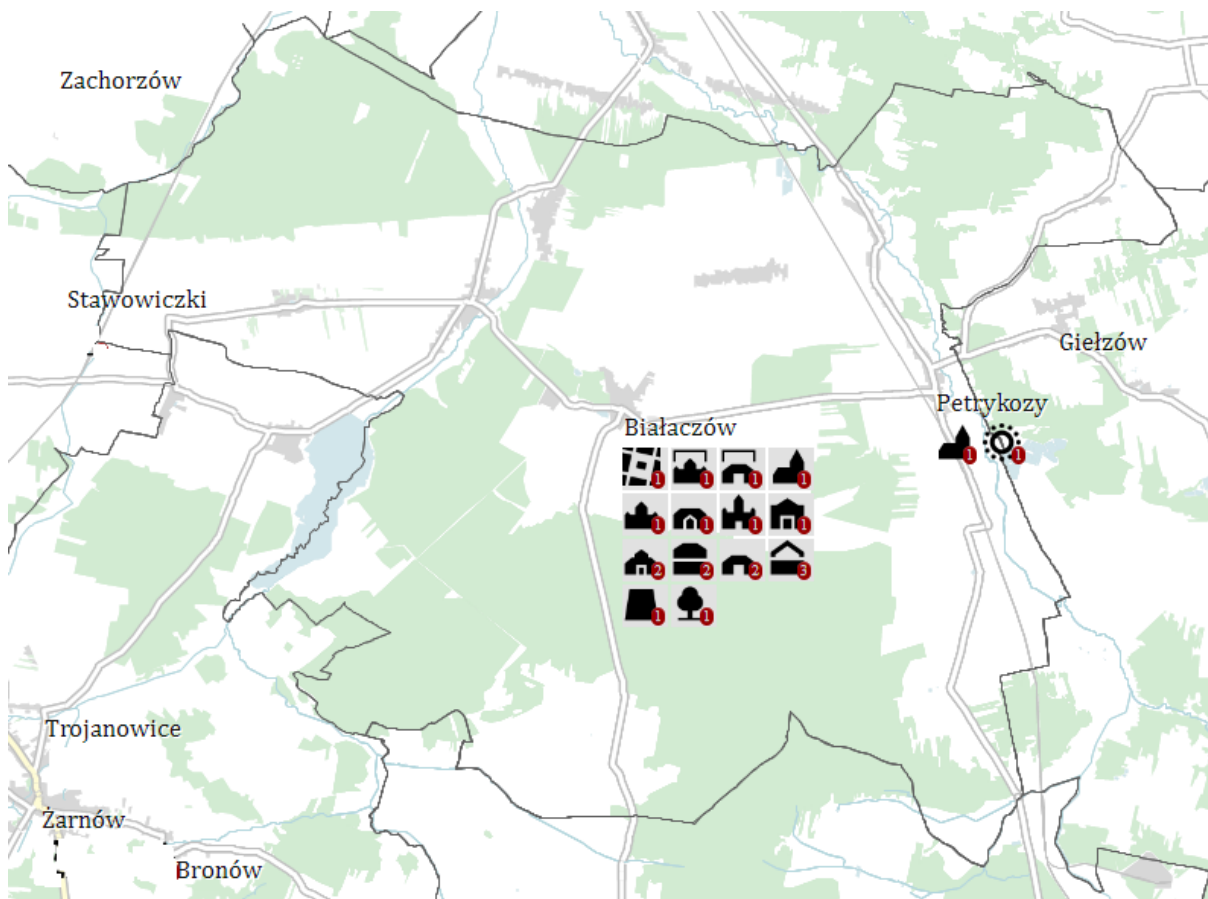
- układ urbanistyczny, 1456r., 1787-1900, nr rej. 284 z 23.11.1982r.
- kościół parafialny pw. Jana Chrzciciela, XVI, k. XVII, XIX, nr rej. 464 11.03.1957r. oraz 346 z 21.06.1967r.
- zespół pałacowy, XVIII-XIX, nr rej. 334 z 15.06.1967 oraz 334/219 z 10.08.1994r.:
 - pałac z galeriami,
 - dwa pawilony,
 - oficyna,
 - ruiny romantyczne,
 - oranżeria,
 - park
- *park (ruina), drew., ok XVIII, nr rej. 833 z 30.01.1959r. oraz 347 z 23.06.1967r. (nie istnieje)*
- budynek dla służby, II poł. XIX wieku, nr rej. 833 z 30.01.1959r. oraz 347 z 23.06.1967r.
- zespół folwarczny, I poł. XIX w., nr rej. 776 z 30.05.1972r.
 - spichrz,
 - stajnia,
 - zajazd (gorzelnia, pocz. XX w.),
- budynek straży ogniowej, ok. XVIII w., nr rej. A/68 z 18.11.2008r.,
- zajazd, pocz. XIX w., nr rej. 834 z 30.01.1959r. oraz 282 z 8.10.1982r.
- ratusz, 1797r., nr rej. 832 z 30.01.1959r. oraz 348 z 21.06.1967r.

Petrykozy

- kościół parafialny pw. św. Doroty, 1797r., nr rej.: 462 z 28.02.1957r. oraz 336 z 21.06.1967r..
- stanowisko archeologiczne nr AZP 76-60 – grodzisko z okresu późnego średniowiecza – nr rej. 395 z 29.08.1988r.

Wymienione wyżej obiekty objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2022 poz. 840).

Rysunek 1. Zabytki nieruchome oraz archeologiczne wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Łódzkiego (mapy.zabytek.gov.pl/Nid/)

LEGENDA

	Zabytek nieruchomy		Budynek użyteczności publicznej
	Układ przestrzenny		Karczma
	Zespół pałacowy		Budynek mieszkalny
	Zespół gospodarczy		Budynek gospodarczy
	Pałac		Budowla
	Kościół rzymskokatolicki		Zieleń komponowana
	Dwór		Zabytek archeologiczny
	Ratusz		Grodzisko

Układ urbanistyczny w Białaczowie

Białaczów został założony w XIII w., jego największa rozbudowa nastąpiła w poł. XVIII w. Składa się on z trzech powiązanych ze sobą jednostek: miasta, zespołu folwarcznego oraz zespołu pałacowego. Reliktów pierwotnego rynku należy dopatrywać się w trójkątnym rynku przed kościołem i po jego przeciwnej stronie. Stary rynek znajdował się na północ od obecnego, na poszerzeniu drogi z Końskich do Opoczna, po obu stronach zabytkowego kościoła (XII-XIX wiek), będąc w tej części miasteczka warto zwrócić uwagę również na dzwonicę pochodzącą z 1852r.. Linie zabudowy

dzisiejszego rynku pochodzą z początku XVIII w.. Plac w formie wydłużonego regularnego trapezu oparty jest krótszą podstawą o drogę z Opoczna do Końskich, a od zachodu z zespołem pałacowym, częściowo zachowaną wielką aleją parkową prowadzącą od głównego budynku pałacowego. Charakterystyczne dla układu miasta są szerokie ulice.

Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela w Białaczowie

Pierwotnie był to kościół z drewnianą nawą i murowanym prezbiterium. W latach 1694-1699 rozebrano nawę i dobudowano nową murowaną, nadając jej styl barokowy. W 1779r. kolatorką kościoła była Izabela Małachowska, kanclerzyna koronna. W roku 1824 kościołem zainteresował się ks. Bp sandomierski Adam Burzyński. To on zwrócił uwagę na pęknięcia oraz przegniły dach i na to, że kościół nie był konsekrowany. Dopiero w latach 1870, 1932, 1976-1977 budynek kościoła poddano gruntownej konserwacji. Konsekracja nastąpiła w 1932r. przez ks. Bp Włodzimierza Jasińskiego. Posiada wysoką prostokątną nawę z dwiema nierównej wielkości prostokątnymi kaplicami po bokach.

Prezbiterium jest niższe, zbudowane na planie trapezu, który został zamknięty wielobocznie, a którego oś posiada odchylenie od osi nawy. Do kaplicy i prezbiterium przylegają od północy babiniec, a od południa zakrystia. Dachy dwuspadowe, nad zakrystią i babiniec pulpitowe. Trzy ołtarze o cechach późnobarokowych. Główny ołtarz jest z rzeźbionym krucyfiksem i płaskorzeźbą Chrztu Chrystusa oraz rokokowymi rzeźbami św. Marii Magdaleny i św. Jana. Poza prezbiterium z przełomu XV i XVI w. i kilkoma starymi obrazami, jedyną znaczniejszą pamiątką z dawnych czasów, może nawet z kościoła fundowanego przez biskupa Prandotę, jest zachowana do dziś stara, gotycka chrzcielnica. Wśród zachowanych pod posadzką kościoła sześciu grobowców powinny się znajdować groby Straszów i Białaczowskich, ale wymaga to też gruntownych badań. W murze cmentarza znajdują się dwa wejścia prowadzące do kościoła.

Zespół pałacowo-parkowy w Białaczowie

Budowla klasycystyczna o dwukondygnacyjnym korpusie głównym wzniesionym na planie prostokąta z portykiem kolumnowym od strony podjazdu i wydatnym trójbocznym ryzalitem w elewacji ogrodowej. Do korpusu głównego z obu stron przylegają ćwierć kolisty galerie, które według projektu miały łączyć go z oficynami. Wzniesiono jednak tylko jedną oficynę przy galerii wschodniej. Galeria zachodnia poszerzona została w XIX w. przez

dobudowanie do niej od strony ogrodu kilku pomieszczeń. Przy wjeździe na dziedziniec usytuowano dwa pawilony. Wnętrza ozdobiono klasycystyczną dekoracją stiukową oraz malowidłami o motywach roślinnych i geometrycznych. Bryła pałacu została połączona widokową aleją lipową z budynkiem ratusza w rynku, podkreślając jedność miasta i rezydencji właściciela. Sam pałac (przypominający warszawski belweder), zbudowany około 1800r., jest przykładem stylu klasycystycznego już z założenia palladiańskiego (pałacu połączonego ćwierć kolistymi galeriami w neogotyckim parku krajobrazowym z oranżerią i sztucznymi ruinami. Wnętrze pałacu zostało wykonane w charakterze dwutraktu (układ komunikacyjny budynku z sienią jako główną jego częścią) zachowało bogate dekoracje stiukowe i malarskie. Pałac otaczał rozległy, dziś zaniedbany, park pochodzący jeszcze z czasów własności Odrowążów, ze stawami i wyspą na której istniała ich rezydencja. W XVIII w. został przekomponowany wg projektu Franciszka Marii Lanciego. Neogotycka oranżeria (wzniesiona ok. 1825-1830 o cechach stylowych pseudo średniowiecznych, mauretańskich i chińskich, murowana, parterowa z wieżyczką z chorągiewką z herbem Nałęcz) oraz romantyczne ruiny (glorietka w parku, zbudowana w 1924r. z okazji 25 rocznicy ślubu Anny i Zygmunta Broël-Platerów. Na górze istnieje napis „Dzieci nasze – korona nasza”, pod każdą z kolumn imię jednego dziecka Anny i Zygmunta Platerów).

Po Stanisławie Małachowskim kolejnymi właścicielami pałacu byli: jego brat Antoni, potem jego syn Ludwik (w tym okresie w pałacu mieszkała pasierbica Małachowskiego - matka Zygmunta Krasińskiego). Ludwik nie pozostawił po sobie potomka, a jedynie trzy córki. Najstarsza z nich – Hortensja, zapisała majątek w roku 1888 synowi swej siostry Stefanii, hrabiemu Ludwikowi Broël-Plater. Brał on udział w I i II wojnie światowej. Po pięcioletniej niewoli niemieckiej wstąpił on do armii Pattona (zmarł w roku 1946 w Loreto we Włoszech). Ostatnim właścicielem majątku był hrabia Zygmunt Plater. Jedną z jego córek Anna, wyszła za mąż za Jana Ostrowskiego, który był właścicielem Ujazdu i Tomaszowa Mazowieckiego. Po roku 1944 pałac został przejęty na rzecz Skarbu Państwa, a rodzinę Platerów zmuszono do jego opuszczenia. Po wojnie pałac białaczowski początkowo służył jako magazyn zboża i szkoła podstawowa. W latach 1952-1954 przeprowadzono w pałacu prace konserwatorskie, po których zakończeniu budynek przejął Dom Opieki Społecznej. W listopadzie 2012 roku pałac został opuszczony, a Dom Pomocy Społecznej został przeniesiony do Niemojowic koło Żarnowa. Budynek nie jest użytkowany od wielu lat.

Budynek dla służby pałacowej w zespole pałacowo-parkowym w Białaczowie

Dawny budynek służby gospodarczej usytuowany w partii gospodarczej położonej na wschód od zespołu pałacowego, pierwotnie rozdzielał dwa podwórza gospodarcze. Wzniesiono go w bezpośrednim sąsiedztwie ul. Piotrkowskiej. Podwórze zachodnie nie jest zachowane w dawnym kształcie, wschodnie ograniczone murami z łamanego piaskowca, niekiedy z cegły na zaprawie wapiennej. Obiekt murowany z łamanego piaskowca i cegły, z zewnątrz i wewnątrz otynkowany, z zewnątrz tynki cementowe, w części podpiwniczony. Stan

zachowania jest zły, zwłaszcza przyziemia w partii północnej głównego budynku. Aneks północny jest zdewastowany, duże ubytki w tynku, stolارce okiennej i drzwiowej, osłabiona konstrukcja stropu i dachu.

Zespół folwarczny w Białaczowie

GORZELNIA

SPICHLERZ

STAJNIA

W zespole folwarcznym znalazły się zajazd z początku XVIII wieku oraz budynki gospodarcze folwarku: stajnia z 1791r., spichlerz z 1791 r. i gorzelnia z 1920r.

Budynek straży ogniowej w Białaczowie

Budynek z klasycystycznym frontem wzniesiony został prawdopodobnie w 1791r. Nie udało się ustalić, kto był jego budowniczym. W tym czasie dobra białaczowskie należały do Stanisława Małachowskiego, późniejszego marszałka Sejmu Wielkiego. Budynek był siedzibą dawnej straży ogniowej. W latach 80-tych XX w. funkcjonował w nim Gminny

Ośrodek Kultury. Urząd Gminy przez kilka kolejnych lat wydierżawiał obiekt osobom prywatnym, a w ostatnim czasie gmina dokonała renowacji budynku, w którym obecnie znajduje się świetlica wiejska i OSP w Białaczowie.

Zajazd w Białaczowie

Budynek dawnego zajazdu wzniesiony został na początku XIX wieku. W trakcie samego istnienia użytkowany był również na inne cele, do 1939r. m.in. poczta, ochronka dla dzieci i starców. Po 1945r. budynek przejął miejscowy PGR

i urządzono tu przedszkole, kino i lokale mieszkalne. Obecnie właścicielem budynku jest Urząd Miejski, na którego

potrzeby przeprowadzono remont kapitalny, zakończony w 1990r. Objął on częściową rekonstrukcję murów, całkowitą wymianę stropów i więźby. Mieści się tu siedziba burmistrza i władz administracyjnych.

Ratusz w Białaczowie

Klasyczny ratusz wybudowany przez Stanisława Małachowskiego powstał w 1797r., czyli 10 lat po nowej lokacji miasta. Na jego frontonie, celem nadania powagi i respektu dla władzy oraz ważności podejmowanych decyzji, umieszczono napis: *Consilio et iustitiae Sacrum 1797* – „Miejsce dla rady i sprawiedliwości jest święte”. Z uwagi na to, że Białaczów, jako miasto królewskie, posiadał

własny sąd, budynek ten posiadał również pomieszczenie służące, jako areszt dla zatrzymanych przestępców. W budynku pierwotnie urzędowała rada miejska. W okresie międzywojennym i przez kilka lat po II wojnie światowej, mieściła się tu szkoła, a następnie po jej przeprowadzce do nowego budynku, część pomieszczeń przeznaczono na Ośrodek Zdrowia, natomiast część przejął Urząd. Poza magistratem, który mieścił się tam nieprzerwanie do roku 1992r. w budynku tym mieściły się również: szkoła, ośrodek zdrowia, archiwum gminne. Obecnie znajdują się w nim: na parterze – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej i na piętrze – Gminna Biblioteka Publiczna. Obok ratusza zachowała się figura Najświętszego Serca Jezusowego, ufundowana przez Ludwika (1844-1909) i Zofię (1848-1915) Platerów, wbrew ostrym zakazom rosyjskiej policji. Przed tą figurą, w uroczystości narodowe, ich syn – Zygmunt Plater, zawsze w niedzielę po sumie wygłaszał przemówienia, zapoznając szerokie rzesze słuchaczy ze sprawami narodowymi, gospodarczymi i politycznymi zaistniałymi w kraju.

Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. św. Doroty

Pierwotnie istniał kościół drewniany, który spłonął w 1770r., a pożar pochłonął także, niestety, pochodzący z 1400r., gotycki krucyfiks. Obecny, murowany kościół parafialny w stylu klasycystycznym powstał z fundacji Stanisława Małachowskiego, marszałka Sejmu Czteroletniego. Wzniesiony został w latach 1791-1795. Świątynia nie podlegała przekształceniom architektonicznym i zachowała swą pierwotną klasycystyczną formę. Budowla

umiejscowiona jest przy drodze prowadzącej do Opoczna, w północnej części wsi. Kościół jest jednonawowy z wydzielonym prezbiterium i chórem, posiada kubicznie ukształtowaną fasadę i niską wieżową nadbudowę. Do budowy kościoła użyto okolicznego żółtego piaskowca. Wejście do kościoła zaakcentowane zostało przez portyk kolumnowy a nad nim znajduje się płycina z napisem wykonanym mosiężnymi połączonymi literami „*Domus Orationis MDCCXCI*” (Dom Modlitwy 1791). Kościół i plac kościelny otoczony jest ośmiobocznym kamiennym murem z bramą i dwoma furtkami przed fasadą główną i furtką do plebanii. Kościół jest jednonawowy, trójprzęsłowy z wyższą prostokątną częścią prezbiterialną, z której wyodrębniono zakrynię i skarbczyk na piętrze. Nad chórem znajduje się dzwonnica z czterema dzwonami. Wyposażenie wnętrza kościoła jest klasycystyczne:

ołtarze, ambona, organy, Stelle i konfesjonały- wszystko pochodzi z tego samego okresu (koniec XVIII i XIX wiek). W głównym ołtarzu znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, włoskiego malarza z XVIII wieku - Tommaso Maria Sciaccy. Obraz umieszczony w ołtarzu głównym przedstawia Najświętszą Pannę trzymającą dziecko Jezus, które klęczy ze złożonymi rękami i unosi wzrok ku ukazującemu się w obłokach Bogu, Ojcu i Duchowi Świętemu. Obok Marii stoi Józef a przed Jezusem są dwaj aniołowie. Jeden z nich ma w ręku zwój z psalmem XVII i napisem „*ecce ego mitto angelum*” (oto posyłam mojego anioła). U dołu klęczy święty Jan Chrzciciel. Pędzla tego samego malarza są obrazy w ołtarzach bocznych - Świętej Doroty i Aniołów Stróżów.

ZABYTKOWE UKŁADY PRZESTRZENNE

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia miejskie i wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to zarówno urbanistyczne układy miast, ruralistyczne układy wsi, także mniejsze zespoły: założenia pałacowo-folwarczne, zwykle połączone z parkami, cmentarze.

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów” określa strefy ochrony układów ruralistycznych dla wsi o zabytkowych układach przestrzennych Białaczów, Kuraszków, Miedzna Drewniana, Parczówek, Radwan, w których w szczególności nakazuje się:

- zachowanie podstawowego układu przestrzennego,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej i historycznej architektury,
- utrzymanie bez zmian przebiegu głównych dróg.

Głównym zagrożeniem dla zabytkowych układów przestrzennych wsi są zagrożenia wynikające z potrzeb rozbudowy infrastruktury funkcjonalno-przestrzennej, w szczególności przekształcenia sieci drogowej, czy uzupełnienia przestrzeni zabudową o różnej stylistyce.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, **zabytek ruchomy**, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytki ruchome, których ewidencja jest prowadzona w formie kart adresowych gromadzonych w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi są wpisane do rejestru zabytków lub do wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych.

Do rejestru zabytków ruchomych, których aktualny wykaz jest do wglądu w archiwum WUOZ Łódź, wpisane są zabytki znajdujące się w kościele parafialnym p.w. św. Doroty w Petrykozach (Rejestr nr 111 z 4.08.1980r.) oraz kościele parafialnym p.w. św. Jana Chrzyciela w Białaczowie (Rejestr nr 100 z 31.07.1980r.).

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Białaczów.

Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Białaczów zostały odkryte m.in. na podstawie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski, które były realizowane w latach 70-tych i 80-tych XX wieku. Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych znajdują się w archiwum dokumentacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy rozkłada się na powierzchni 5 obszarów AZP: 76-58, 76-59, 76-60, 77-59 i 77-60.

Z rozpoznania archeologicznego obszaru gminy wynika, że najstarsze odnalezione ślady człowieka w tym rejonie pochodzą z prehistorycznej epoki neolitu (od ok. 5200 p.n.e) – stanowiska w Parczówku, Petrykozach, Skroninie. Najwięcej śladów dawnej bytności człowieka na tych ziemiach obejmuje pasmo wzdłuż rzeki Drzewiczki - od Skroniny poprzez Petrykozy, do Parczówka. Kolejne obszary nagromadzenia śladów archeologicznych to pasmo Miedznej Murowanej - Drewnianej do Wąglan (dolina rzeki Wąglanki). Najwięcej jest oczywiście odnalezionych zabytków z okresu nowożytnego. Od XV w. datuje się też najintensywniejszy rozwój gminy - rozwój Białaczowa i pozostałych miejscowości, głównie centralnego równoleżnikowego pasma gminy od Żelazowiec poprzez Miedzną Drewnianą, Wąglany, poprzez Białaczów i Parczów do pasma południkowego wzdłuż Drzewiczki– Skronina– Petrykozy– Parczówek. Cały ten obszar został silnie przekształcony antropogenicznie głównie poprzez wykarczowanie lasów i pozyskanie gruntów uprawowych oraz intensywny rozwój osadnictwa.

Na terenie gminy Białaczów odnotowano i zewidencjonowano 136 stanowisk archeologicznych pochodzących z różnych okresów, głównie ślady osadnicze i osady oraz cmentarzyska, dwór, grodziska i punkty osadnicze. Stanowiska nie są zaznaczone w terenie. Zlokalizowane w Petrykozach grodzisko z okresu późnego średniowiecza (Ewidencja stanowisk archeologicznych AZP-76-60) należy do zabytku wpisanego do rejestru

zabytków (Rejestr nr 395 z 29.08.1988r.). Spis stanowisk archeologicznych w Gminnej Ewidencji Zabytków stanowi **załącznik nr 2**.

Zewidencjonowane stanowiska w gminie nie są obecnie zagrożone, znajdują się w większości na terenach leśnych lub łąkowo-polnych, w oddaleniu od linii zabudowy poszczególnych miejscowości. W przypadku jednak prowadzenia inwestycji inwazyjnych należy prace ziemne prowadzić pod nadzorem archeologicznym.

Według zapisów „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów” szczególnej ochronie podlegać powinny stanowiska i strefy archeologiczne.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i przy ustalaniu warunków zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględniać zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, które podlegają ochronie konserwatorskiej oraz wprowadzić ewentualnie nowe dane służb konserwatorskich na ten temat. Na terenie wskazanych stanowisk wszelka działalność inwestycyjna związana z pracami ziemnymi może być podejmowana tylko po uzgodnieniu szczegółowych warunków z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Tereny te są potencjalnymi obszarami występowania znalezisk archeologicznych. W razie konieczności powinny zostać zapewnione badania archeologiczne, których zakres i rodzaj określi WKZ. Mogą to być badania:

- powierzchniowe (polegające na prospekcji terenowej obszaru planowanej inwestycji w celu odkrycia widocznych zabytków archeologicznych - znalezisk na powierzchni bądź form terenowych),
- nadzór archeologiczny (polegający na stałej obecności archeologa w miejscu prowadzenia inwestycji, jego zadaniem jest udokumentowanie wszystkich obiektów mogących mieć charakter zabytkowy, a także wstrzymanie prac w przypadku natrafienia na nieruchomy zabytek archeologiczny bądź ruchomy wymagający konsultacji z konserwatorem),
- badania wykopaliskowe (najbardziej inwazyjna metoda, polegająca na eksploracji nawarstwień stratygraficznych i znajdujących się w nich obiektów oraz konstrukcji),
- badania sondażowe (polegające na otwarciu niewielkiego wykopu w celu weryfikacji obecności stanowiska archeologicznego).

Niezależnie od lokalizacji, w przypadku odkrycia podczas robót ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, należy:

- a) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot;
- b) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia;
- c) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub organ działający w jego imieniu zgodnie z właściwością terytorialną, a jeśli nie jest to możliwe, Burmistrza Białaczowa.

Zgodnie z przepisami prawa o ochronie dóbr kultury, wstrzymanie robót, o którym mowa wyżej w pkt a), winno trwać do czasu uzyskania decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub organu działającego w jego imieniu zgodnie z właściwością terytorialną) o sposobie dalszego postępowania z odkrytym przedmiotem, lub w razie nie dokonania przez konserwatora odpowiednich oględzin przedmiotu – nie więcej niż 5 dni.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Białaczów brak obiektów i zbiorów muzealnych.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na

pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- *tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,*
- *spektakle i widowiska,*
- *zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,*
- *wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,*
- *umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.*

Na terenie gminy Białaczów dziedzictwo niematerialne zostało zachowane i jest kultywowane poprzez m.in.: zachowanie obrzędowości i tradycji związanych z świętami kościelnymi, zachowanie obrzędowości ludowej oraz silną tradycję patriotyczną.

Tradycje kościelne w gminie kultywowane są przez kościoły, koła przy nich utworzone oraz przez mieszkańców. Parafie rzymskokatolickie, należące do dekanatu opoczyńskiego, znajdują się w miejscowościach Białaczów - parafia pw. św. Jana Chrzciciela oraz Petrykozy - parafia pw. św. Doroty. Obrzędowość kościelna to nie tylko uczestnictwo w świętach roku liturgicznego, ale i dbałość o miejsca kultu - kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne oraz nagrobki na cmentarzach. Z obrządkami kościelnymi wiąże się również uroczystości patriotyczne, które zwykle posiadają oprawę religijno-patriotyczną.

W gminie Białaczów funkcję instytucji kultury pełni Gminna Biblioteka Publiczna w Białaczowie oraz Filia w Petrykozach. Biblioteka realizuje działania wynikające ze statutu, w szczególności gromadzenie, opracowanie i udostępnianie księgozbioru. Model, zadania i funkcje bibliotek zmieniają się. Biblioteka staje się niejako centrum kultury, przejmując jego działania „wychodzi” ze swoją działalnością często poza standardowe jej zadania, aby sprostać oczekiwaniom użytkowników. Biblioteka organizując działania kulturalne wpływa na wyrównywanie szans w dostępie do kultury w gminie, zacieśniając więzi lokalne i relacje wśród mieszkańców gminy. Działania kulturalne biblioteki ukazują ją, jako niezwykle ważną i cenną dla społeczeństwa instytucję, poprzez działania, w której społeczeństwo gminy Białaczów ma możliwość uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych, wpływających na odczucia zarówno duchowe jak i kulturalne.

Biblioteka, będąca jedyną instytucją kultury na terenie gminy organizuje dla mieszkańców wydarzenia kulturalne, często z udziałem Gminnego Zespołu Artystyczno-Muzycznego. Przede wszystkim jednak jest organizatorem wielu akcji promujących czytelnictwo, bierze udział w ogólnopolskiej akcji „Cała Polska czyta dzieciom” czy w "Ogólnopolskim Tygodniu Czytania Dzieciom" udając się z odwiedzinami do oddziałów przedszkolnych z terenu gminy. Od wielu lat jest organizatorem nowatorskiej akcji wielogodzinnego czytania w bibliotece, przy okazji, której odbywają się w bibliotece inne akcje towarzyszące promocji czytelnictwa dla różnych grup wiekowych. Z udziałem członków Gminnego Zespołu Artystyczno-Muzycznego, który działa przy bibliotece składającego się z dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych organizowane są montaż słowno-muzyczne w hołdzie matkom, św. Janowi Pawłowi II w rocznicę urodzin czy też z okazji rocznicy wyboru Karola Wojtyły na papieża, wieczory kolęd, patriotyczne.

Biblioteka jest także organizatorem Białaczowskich Spotkań ze Sztuką Amatorską, celem których jest promocja talentów rodzimych artystów. Spotkania te odbywają się w świetlicy wiejskiej, w czasie których można obejrzeć prace rodzimych artystów. W ramach spotkań dla uczniów szkół z terenu gminy odbywa się konkurs piosenki o różnorodnej tematyce, konkurs plastyczny oraz poetycki. Spotkania te są imprezą cykliczną odbywającą się jesienią od 2009 roku.

Bardzo ważną działalność kulturalną na terenie gminy prowadzi Towarzystwo Przyjaciół Wąglan, będące organizatorem konkursu poezji w Wąglanach, w którym biorą udział Polacy z kraju i zza granicy, m.in. z: Francji, Litwy, Niemiec, USA, Węgier, Argentyny, Australii, Austrii, Białorusi, Czech, Finlandii, Hiszpanii, Holandii, Kanady, Słowacji, Szwecji, Gwatemali, Brazylii, Mołdawii, Rosji, Uzbekistanu, Republiki Południowej Afryki i Włoch.

Na terenie gminy funkcjonuje Ludowy Klub Sportowy „Białaczów” w Białaczowie, który wpisany jest do ewidencji klubów sportowych działających w formie stowarzyszenia, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej, prowadzonej przez Starostę Opoczyńskiego. Klub prowadzi szkolenie piłkarskie oraz bierze udział w rozgrywkach Klasy B (Seniorzy), rozgrywkach w Klasie D2 Młodzik (rocznik 2009) oraz F1 Żak (rocznik 2012) prowadzonych przez Łódzki Związek Piłki Nożnej. Łącznie w klubie zrzeszonych jest 66 zawodników w wieku od 8 do 46 lat. Zajęcia prowadzi 2 trenerów posiadających licencję trenerską UEFA B.

Swoją działalność na terenie gminy prowadzi Stowarzyszenie Tenisa Ziemnego „Return” z siedzibą w Parczówku, który zajmuje się organizacją zajęć tenisa ziemnego dla dzieci i dorosłych. Stowarzyszenie korzysta z nowoczesnych kortów położonych w miejscowości Parczówek.

UKS „Młodzi Liderzy” w Białaczowie, UKS „Olimpia” Skronina, UKS „Gigant” Petrykozy oraz UKS „Błękitni” Miedzna Drewniana to kluby sportowe działające w Szkołach Podstawowych na terenie gminy Białaczów. Kluby te zrzeszają uczniów szkół, a ich działalność polega na organizacji zajęć sportowych np.: z zakresu nauki pływania, tańca nowoczesnego, piłki nożnej oraz organizacja turniejów sportowych i imprez sportowo-rekreacyjnych. Kluby pozyskują środki na prowadzenie działalności z otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych ogłaszanych przez gminę Białaczów oraz z programów Ministerstwa Sportu.

Bazę sportowo-rekreacyjną na terenie gminy tworzy kompleks boisk sportowych „Moje boisko – Orlik 2012” w Białaczowie przy ul. Szkolnej, boisko do siatkówki plażowej w miejscowości Sobień, boisko do siatkówki plażowej w Białaczowie, place zabaw w Białaczowie, Parczowie i Żelazowicach, place zabaw i siłownia zewnętrzna w Radwanie, Białaczowie, Miedznej Drewnianej, Sobieniu i Parczówku oraz siłownia zewnętrzna w Petrykozach.

Gmina położona jest na obszarach o bogatych walorach przyrodniczo-krajobrazowych, gdzie występują duże kompleksy lasów i łąk, rozległe doliny rzek Drzewiczki i Wąglanki oraz zbiornik wodny „Miedzna”. Gmina jest obszarem predysponowanym do rozwoju turystyki oraz jest doskonałym miejscem dla miłośników kąpieli wodnych i amatorów sportów wodnych. We wsiach Ossa, Sobień, Parczówek, Kuraszków, Wąglany występuje budownictwo letniskowe. Także w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy wyznaczono znaczne obszary zabudowy letniskowej m.in. we wsiach Ossa, Sobień, Miedzna Drewniana. Południowa część gminy posiada korzystne warunki dla rozwoju wypoczynku indywidualnego i zbiorowego. Tam też położony jest zbiornik „Miedzna” na rzece Wąglance. Na terenie gminy Białaczów prowadzona jest działalność agroturystyczna w miejscowościach Sobień i Parczówek.

Gmina Białaczów jest częścią Piekelnego Szlaku, który powstał z inicjatywy Lokalnej Grupy Działania – U ŹRÓDEŁ. Piekielny szlak to licząca 250 kilometrów trasa turystyczna, która przebiega przez obszary gmin Bliżyn, Gowarczów, Końskie, Ruda Maleniecka, Smyków, Stąporków, Białaczów, Paradyż i Żarnów, położonych na terenie województwa łódzkiego i świętokrzyskiego. Łączy on największe atrakcje turystyczne z obszaru LGD – U Źródeł, umożliwiając dotarcie do kluczowych miejsc wpisanych w nadrzędną, „piekielną” ideę szlaku, owianych legendami nawiązującymi do sił nadprzyrodzonych. Trasa „Piekelnego szlaku” łączy rezerваты o charakterystycznych nazwach, pomniki przyrody oraz zabytki techniki, związane z odlewnictwem i przekuwaniem żelaza oraz wiele innych ciekawych miejsc, zabytków i atrakcji. Przez teren gminy Białaczów przebiega 16 km odcinek Szlaku, na którym rozlokowane są w miejscowościach Białaczów i Parczów miejsca odpoczynku (mała infrastruktura turystyczna). Miejsce odpoczynku przy Piekelnym Szlaku w Białaczowie znajduje się przy ulicy Ogrodowej i Sobieńskiej, przy którym znajduje się boisko do plażowej piłki siatkowej. Boisko powstało w ramach projektu pn.: „Bądź aktywny i zdrowy - zagospodarowanie terenu na Piekelnym Szlaku w Białaczowie” dofinansowanego ze środków Samorządu Województwa Łódzkiego. Dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Sportu i Turystyki na Miejscu Odpoczynku w Białaczowie powstała również Otwarta Strefa Aktywności, w skład której wchodzi urządzenie siłowni zewnętrznej, strefa relaksu i gier oraz sprawnościowy plac zabaw.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Białaczów funkcjonują dwie z w/w form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy Białaczów znajduje się zabytki wpisane do rejestru zabytków i są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykaz obiektów z terenu gminy Białaczów wpisanych do rejestru zabytków woj. łódzkiego

Miejscowość	Obiekt	Adres	Wpis do Rejestru Zabytków Województwa Łódzkiego
Białaczów	Układ urbanistyczny (miejski układ przestrzenny) z poł. XIII wieku	Rejestr nr 284 z 23.11.1982r.
Białaczów	Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. św. Jana Chrzciciela z XII-XIX wieku	ul. Kościelna 32	Rejestr nr 464 z 11.03.1957r. oraz nr 346 z 21.06.1967r.
Białaczów	Zespół pałacowo-parkowy z XVIII-XIX wieku (pałac, galeria wschodnia i zachodnia, pawilon wschodni i zachodni, oficyna, ruiny romantyczne, oranżeria, park pałacowo-parkowy) z XVIII-XIX wieku	ul. Piotrkowska 21	Rejestr nr 334 z 15.06.1967r. oraz nr 334/219 z 10.08.1994r.
Białaczów	Budynek służby w zespole pałacowo-parkowym z II poł. XIX wieku	ul. Piotrkowska 21	Rejestr nr 833 z 30.01.1959r. oraz nr 347 z 23.06.1967r.
Białaczów	Zespół budynków folwarcznych (spichlerz, stajnia, zajazd – gorzelnia) z XIX wieku	ul. Ogrodowa 3	Rejestr nr 776 z 30.05.1967r.
Białaczów	Strażnica w zespole folwarcznym (świetlica wiejska) z ok. 1791r.	ul. Piotrkowska 6	Rejestr nr A/68 z 18.11.2008r.

Białaczów	Zajazd (obecnie budynek Urzędu Miejskiego) z pocz. XIX wieku	ul. Piotrkowska 12	Rejestr nr 834 z 30.01.1959r. oraz 282 z 08.10.1982r.
Białaczów	Ratusz z 1797r.	Plac Wolności 1	Rejestr nr 832 z 30.01.1959r. oraz 348 z 21.06.1967r.
Petrykozy	Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. św. Doroty z 1791 roku	Petrykozy 41	Rejestr nr 462 z 28.02.1957r. oraz 336 z 21.06.1967r.
Petrykozy	Stanowisko archeologiczne – grodzisko z okresu późnego średniowiecza nr AZP 76-60	Rejestr nr 395 z 29.08.1988r

Ustalenia ochrony zabytków zawarte w planie miejscowym stanowią samodzielną formę ochrony, co podkreśla uprawnienie władz gmin do wskazywania takich obiektów i obszarów oraz określania dla nich zasad ochrony, niezależnie od działań podejmowanych przez służby ochrony zabytków. Na terenie gminy znajdują się zabytki, dla których formą ochrony są ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem należy zgodnie z art. 32 ust. 1 z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot,
- zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia,
- niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, Burmistrza Białaczowa.

Wykaz oraz stan zachowania i zagospodarowania zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków zawiera **załącznik nr 1**.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Obowiązkiem samorządu lokalnego jest ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te zapisane są w art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r.. Gmina powinna dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tj. Dz. U. 2021, poz. 56). Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków, jest obowiązek uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia

z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994r. - Prawo budowlane - tj. Dz. U. 2023 poz. 682).

Zgodnie z art. 21 ustawy podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków.

W Gminnej Ewidencji Zabytków (Zarządzenie Nr 299/2014 Wójta Gminy Białaczów z dnia 31.10.2014r. w sprawie przyjęcia gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Białaczów) znajduje się ogółem 137 obiektów, w tym 8 wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego oraz 136 stanowisk archeologicznych. Obiekty poza rejestrowymi, to głównie, domy mieszkalne, budownictwo gospodarcze (spichlerz, młyn itp.), układ przestrzenny wsi, kościoły i cmentarze oraz kapliczki. Stanowiska archeologiczne w gminie to głównie pozostałości osad oraz ślady osadnictwa pochodzące z okresu nowożytnego, późnego średniowiecza oraz epoki neolitu, brązu i kamienia.

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Białaczów została przyjęta Zarządzeniem Nr 299/2014 Wójta Gminy Białaczów dnia 31 października 2014 roku. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

W Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Białaczów zawartych zostało ogółem 137 obiektów zabytkowych (**Załącznik nr 1. Obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków**) oraz 136 kart zabytków archeologicznych (**Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków**), które to obiekty objęte są rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2022 poz.840).

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Analiza wartości zabytkowych, stanu zachowania oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy pozwoliła na sformułowanie najpilniejszych postulatów związanych z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego w gminie Białaczów. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy świadczą o bogatej przeszłości i znaczeniu tego regionu. Są to zabytki wpisane do rejestru zabytków:

- kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. św. Jana Chrzciciela w Białaczowie
- kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. św. Doroty w Petrykozach
- zespół pałacowo-parkowy w Białaczowie (pałac z galeriami wschodnią i zachodnią, dwa pawilony - wschodni i zachodni, oficyna, ruiny romantyczne, oranżeria (ruiny) oraz park)
- budynek dla służby pałacowej w zespole pałacowo-parkowym w Białaczowie
- zespół folwarczny w Białaczowie (spichlerz, stajnia, zajazd – gorzelnia)
- budynek straży ogniowej (obecnie świetlica i OSP) w Białaczowie
- zajazd (siedziba Urzędu Miejskiego) w Białaczowie
- ratusz (siedziba Biblioteki Publicznej oraz Ośrodka Pomocy Społecznej) w Białaczowie
- miejski układ urbanistyczny w Białaczowie.

Biorąc pod uwagę zasób dziedzictwa w gminie (ilość zabytków wpisanych do rejestru, wartościowe walory przyrodniczo-krajobrazowe) oraz stan zachowania i prawdopodobne zagrożenia poszczególnych zabytków, zauważyć należy, że zabytkami cennymi i najbardziej rozpoznawalnymi na terenie gminy są:

- dzwonnica i plebania przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Białaczowie,
- cmentarz rzymsko-katolicki oraz ogrodzenie i bramy cmentarne w Białaczowie,

- cmentarz rzymsko-katolicki w miejscowości Petrykozy,
- dwór na tzw. Wyspie Kochanowskiego,
- młyn elektryczny w miejscowości Miedzna Drewniana,
- młyn wodny w miejscowości Parczówek,
- młyn w miejscowości Wąglany (dawnej destylarnia),
- układy przestrzenne w miejscowościach: Kuraszków (wieś sznurowa), Parczówek (ulicówka), Petrykozy (wielodrożnica), Radwan i Żelazowice (owalnica),
- stacja PKP w Petrykozach,

Oprócz zabytków wpisanych do rejestru zabytków, na terenie gminy znajdują się zabytki cenne lokalnie, zabytki ważne dla społeczności gminy – domy mieszkalne i kapliczki przydrożne. To one budują świadomość historii i przynależności do danego obszaru, są niemymi i często ostatnimi świadkami losów funkcji danych miejsc, historycznych centrów wsi, przepraw czy ważnych wydarzeń z przeszłości. Włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków domy mieszkalne i kapliczki przydrożne są przejawem dostrzegania tych wartości przez gminę Białaczów i troski o ich zachowanie dla następnych pokoleń.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy Białaczów

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej została przedstawiona analiza SWOT, która skoncentrowana jest wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego gminy Białaczów. Obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe gminy oraz podobne analizy przeprowadzone dla innych dokumentów strategicznych gminy. Znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami – konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy, bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

**CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO
KULTUROWE
W GMINIE BIAŁACZÓW**

**MOCNE
STRONY**

- walory przestrzenne i krajobrazowe gminy,
- bogata historia i tradycja gminy oraz poszczególnych miejscowości,
- zachowane zabytki znajdujące się w Rejestrze Zabytków,
- Gminna Ewidencja Zabytków
- występowanie obiektów zabytkowych w zespołach przestrzennych, tj. budynków mieszkalnych i obiektów techniki (młyny) oraz kapliczek,
- zachowanie tradycyjnych świąt kościelnych wraz z obrzędowością,
- dbałość mieszkańców poszczególnych miejscowości o krzyże, kapliczki przydrożne, figurki, cmentarze grzebalne oraz miejsca pamięci narodowej,
- silne poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców,
- działalność zespołów oraz kół gospodyń wiejskich, zachowanie tradycyjnych obrzędów,
- bogaty kalendarz wydarzeń kulturalnych, historycznych i kościelnych

SŁABE STRONY

- mieszana struktura własnościowa, utrudniająca porozumienie w sprawie remontów,
- przemieszanie funkcji w zagospodarowaniu przestrzennym gminy,
- brak przestrzeni publicznych szczególnie w centrach miejscowości,
- niewystarczająca ilość środków w budżecie gminy na przeprowadzenie koniecznych inwestycji związanych z ochroną zabytków,
- brak świadomości mieszkańców odnośnie konieczności zachowania tradycyjnej zabudowy i właściwego odnawiania zabytków architektonicznych,
- niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych i postępujący proces ich niszczenia

SZANSE

- uwzględnianie ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym,
- atrakcyjność turystyczna regionu,
- właściwe i uporządkowane kształtowanie przestrzeni poszczególnych miejscowości,
- dbałość mieszkańców poszczególnych miejscowości o kapliczki przydrożne, figurki
- poczucie lokalnej tożsamości mieszkańców gminy
- aktywna działalność instytucji kultury, stowarzyszeń, kół, zespołów itp. funkcjonujących na terenie gminy,
- współpraca gminy z właścicielami obiektów zabytkowych, właściwe i uporządkowane kształtowanie przestrzeni poszczególnych miejscowości,
- zachowanie czystego środowiska przyrodniczego oraz wartościowego krajobrazu kulturowego

ZAGROŻENIA

- samowola budowlana,
- brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych,
- brak świadomości mieszkańców odnośnie konieczności zachowania tradycyjnej zabudowy i właściwego odnawiania zabytków architektonicznych,
- brak inwestorów zainteresowanych rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- zagrożenie konfliktem zbrojnym lub sytuacją kryzysową
- zagrożenia zewnętrzne dla budowli zabytkowych: dewastacja, pożar, podtopienie, niekorzystne warunki atmosferyczne, niewłaściwe zabezpieczenie obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków
- bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych

7. Założenia „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Białaczów na lata 2024-2027”**7.1. Formy opieki nad zabytkami - rozpoznanie, zabezpieczenie, konserwacja, rewitalizacja****ROZPOZNANIE**

Rozpoznanie substancji zabytkowej na terenie gminy jest podstawą wszelkich działań w dziedzinie ochrony zabytków i jest to proces ciągły. Gminna Ewidencja Zabytków wykonana była w 2014 roku i przyjęta Zarządzeniem Nr 299/2014 Wójta Gminy Białaczów dnia 31 października 2014r. Ze względu na zauważalne i postępujące niszczenie, popadanie w całkowitą ruinę lub też odnowienie bez zachowania zabytkowego charakteru obiektów – głównie domów mieszkalnych – na terenie gminy Białaczów, należy poddać weryfikacji obecną Gminną Ewidencję Zabytków. W tym celu należy przeprowadzić badania terenowe w gminie.

ZABEZPIECZENIE

Ważnym elementem dbałości o dziedzictwo kulturowe jest zabezpieczenie obiektów zabytkowych w razie nagłego zagrożenia. Sposobami zabezpieczenia obiektów na terenie jest prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wpisanie do rejestru zabytków, oznakowanie zabytkowych obiektów znakiem „Konwencji Haskiej”, uwzględnienie ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego.

Znakiem rozpoznawczym Konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem).

W razie nagłego zagrożenia dla zabytku należy zawiadomić Urząd Miejski oraz w zależności od zagrożenia - straż pożarną, policję. Po ustaniu zagrożenia dla obiektu zabytkowego należy m.in.: zabezpieczyć zabytek przed jego dalszą degradacją, udokumentować zaistniałe straty i podjęte w trakcie trwania zagrożenia działania, poinformować właściwe organy tj. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o zaistniałej sytuacji, stratach, podjętych działaniach, potrzebach pomocy oraz wykonać ekspertyzę konserwatorską.

KONSERWACJA

Konserwacja zabytków to zespół stałych i systematycznych działań mających na celu utrzymanie obiektu zabytkowego w dobrym stanie technicznym. Konserwacja zabytków kieruje się dwoma zasadami:

- 1) zasadą minimalnej interwencji polegającej na zastosowaniu jak najskromniejszych środków, które mają wpływ na istniejącą tkankę zabytkową,
- 2) zasadą odwracalność interwencji polegającą na tym, że zawsze winna istnieć możliwość zlikwidowania skutków zabiegu konserwatorskiego, gdyby zaistniała potrzeba powrotu do stanu sprzed interwencji.

Konserwację przeprowadza się po dokładnym zinventaryzowaniu obiektu, które ma na celu ustalenie stanu dzieła, obiektu oraz zakresu prac koniecznych do przeprowadzenia i wybraniu odpowiedniej metody konserwacji.

Konserwacja ma zawsze charakter zachowawczy, bez uzupełniania brakujących fragmentów zabytku. W przypadku konieczności uzupełnienia brakującej tkanki zabytkowej, zabieg konserwatorski poszerza się o rekonstrukcje. W zabiegach restauratorskich dopuszcza się rekonstrukcje pod warunkiem, iż po interwencji istnieje możliwość łatwej identyfikacji elementów dodanych do zabytkowej tkanki. W wielu przypadkach konserwacja zabytków zaleca uzupełnianie brakującej tkanki zabytkowej współczesną formą zharmonizowaną z charakterem zabytku w wymiarze estetycznym i materiałowym.

Prace konserwacyjne nieruchomości zabytkowych na terenie gminy należą do zakresu obowiązków właścicieli zarządzających danymi obiektami.

Podstawowym priorytetem w zakresie ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych jest „nie niszczyć bez potrzeby” – postulowane jest zachowanie najcenniejszych, największych skupisk stanowisk archeologicznych w stanie nienaruszonym, w miejscu ich pierwotnego występowania „in situ”. Przyszłe pokolenia, które mogą dysponować lepszymi, mniej inwazyjnymi metodami badawczymi i w ten sposób lepiej poznać i obcować z autentycznymi śladami przeszłości.

REWALORYZACJA I REWITALIZACJA

Rewaloryzacja zabytków dotyczy poszczególnych obiektów, które mogą być do pewnego stopnia przekształcane w takim zakresie, by dostosować je do współczesnych wymogów życia i aktualnych funkcji, tak by nie utraciły swych wartości zabytkowych i estetycznych. Rewitalizacja oznacza w sensie dosłownym „przywrócenie do życia” i jest pojęciem stosowanym najczęściej w odniesieniu do obszaru zurbanizowanego (np. części miasta lub zespołu obiektów budowlanych), który w wyniku przemian gospodarczych, społecznych, ekonomicznych i innych, utracił całkowicie lub częściowo swoją pierwotną funkcję i przeznaczenie. Pojęcie rewitalizacji odnosi się do kompleksowego procesu odnowy wyznaczonego terenu, znalezieniu dla niego nowego zastosowania i doprowadzenie do stanu, w którym zmieni swoją funkcję.

Działaniom rewitalizacyjnym można podać kilka obszarów na terenie gminy, zależy to głównie od właścicieli obiektów oraz zaangażowania gminy. Szczególnie ważne są takie działania w centrach miejscowości, w miejscach zabytkowych o niewykorzystanym potencjalne.

ZALECENIA W PRZYPADKU PROWADZENIA PRAC KONSERWACYJNYCH NA OBIEKTACH I STANOWISKACH ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU LUB GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Według obowiązujących w Polsce ustaw, dotyczących ochrony zabytków oraz prawa budowlanego, właściciel obiektu zabytkowego przewidzianego do konserwacji, odbudowy itp., powinien dysponować m.in. następującymi dokumentami:

- potwierdzoną decyzją wpisu obiektu do rejestru zabytków lub do Gminnej Ewidencji Zabytków,
- potwierdzonym dowodem prawa własności do obiektu,
- decyzją właściwego organu ochrony zabytków zezwalającą na przeprowadzenie prac,
- projektem budowlanym,

- pozwoleniem na budowę lub zgłoszeniem robót budowlanych.

Pozwolenie od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich itp. obejmuje: dane o zabytku, dane wnioskodawcy, zakres prac – przywołanie programu prac konserwatorskich, termin realizacji, wskazanie wykonawcy, nadzór konserwatorski. Ponadto należy ubiegać się o pozwolenie na budowę albo zgłoszenie robót budowlanych.

Robotami budowlanymi przy zabytkach nieruchomości mogą kierować jedynie osoby, które posiadają odpowiednie uprawnienia budowlane (zgodnie z Prawem budowlanym) oraz odbyły minimum 2-letnią praktykę zawodową przy obiektach zabytkowych. Roboty budowlane po uzyskaniu zezwoleń przebiegają w takiej samej formie jak prace przy innych obiektach budowlanych, tj. wymagają prowadzenia dziennika budowy, posiadania harmonogramu działań, zgodnego z prawem oddania obiektu do użytku i odbioru robót budowlanych.

Prace konserwacyjne obiektów zabytkowych na terenie gminy należą do zakresu obowiązków właścicieli zarządzających danymi obiektami. W stosunku do obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków stan prawny jest uregulowany, konserwacja jest wykonywana na bieżąco. W zakresie obiektów z gminnej ewidencji zabytków (wpisanych do kart adresowych) są to głównie domy mieszkalne zamieszkałe i użytkowane, gdzie remonty przeprowadza się bez zachowania zasad konserwacji, dostosowując je do potrzeb mieszkańców oraz domy i obiekty bez właścicieli, niszczące, niezabezpieczone, popadające w ruinę.

W gminie są obiekty, o których stan techniczny należy zadbać, ponieważ stanowią wartościowe dziedzictwo kulturalne. Niektóre prace mogą przeprowadzać sami właściciele obiektów i na ich bazie tworzyć nową wartość, a niektóre wymagałyby wsparcia gminy lub inwestora zewnętrznego.

ZALECENIA W PRZYPADKU PROWADZENIA INWESTYCJI NA TERENIE WPISANYM DO REJESTRU LUB ODKRYCIA STANOWISKA ARCHEOLOGICZNEGO

Prowadzenie robót budowlanych na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, (według przepisów prawa budowlanego z dnia 7 lipca 1994r. (tj. Dz. U. 2023 poz. 682), przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wydanie przez organ architektoniczno-budowlany pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych w stosunku do obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, objętych natomiast ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, jest możliwe, stosownie do przepisu art. 39 ust. 3, wyłącznie w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ ochrony zabytków jest zobligowany do zajęcia stanowiska w takich sprawach w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku. Po tym terminie uznaje się zgłoszone warunki projektowe za uzgodnione.

Jednym z obowiązków, który może być nałożony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest przeprowadzenie na koszt inwestora ratowniczych badań archeologicznych na terenie stanowiska.

W przypadku, kiedy podczas realizacji inwestycji natrafiono na materiał archeologiczny (zgodnie z art. 32 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, (tj. Dz. U. 2022 poz. 840 ze zm.) należy natychmiast wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot. Zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków oraz niezwłocznie powiadomić właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków albo Burmistrza Białaczowa.

Jeśli informację o znalezisku otrzyma organ gminy, jest on zobowiązany w terminie nie dłuższym niż 3 dni przekazać ją Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (WKZ), który w terminie 5 dni od dnia otrzymania informacji, jest zobowiązany dokonać oględzin znalezionego przedmiotu i miejsca jego znalezienia oraz, w razie potrzeby, nakazać przeprowadzenie na koszt inwestora ratunkowych badań archeologicznych. Badania ratunkowe wstrzymujące roboty inwestycyjne nie mogą trwać dłużej niż miesiąc od dnia doręczenia decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednak, gdy znaleziska posiadają wyjątkową wartość, WKZ może wydać decyzję o przedłużeniu wstrzymania robót do 6 miesięcy. Nie zgłoszenie znaleziska archeologicznego

lub narażenie go na zniszczenie bez powiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podlega według prawa karze grzywny (art. 115 ustawy o ochronie zabytków).

7.2. Promocja i edukacja w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Zabytki należą do dóbr kształtujących tożsamość narodową i regionalną. Ich walory i wartość decydują o konkurencyjności przestrzeni, wzmacniają różnorodne działania gospodarcze i przyczyniają się do rozwoju regionu. Zadbane, dobrze eksponowane zabytki stanowią wartość ekonomiczną, kulturalną cenioną przez społeczeństwo, umożliwiają nawiązanie emocjonalnego związku mieszkańca z regionem, gminą, miejscowością.

Działania edukacyjne i informacyjne powinny być skierowane do:

- specjalistów związanych zawodowo z ochroną zabytków – prowadzone głównie przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (KOBiDZ), Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. Edukacja skupia się na rozpowszechnianiu nowoczesnych standardów działań konserwatorskich, wymianie informacji i doświadczeń w zakresie ochrony zabytków, zarządzania dziedzictwem archeologicznym, przeciwdziałania nielegalnemu obrotowi dobrami kultury, itp.,
- właścicieli i zarządców obiektów – działania w zakresie popularyzowania wiedzy o normach prawa i standardów opieki nad zabytkami oraz informowania na temat możliwości pozyskania środków z funduszy krajowych i zagranicznych na konserwację zabytków,
- społeczeństwa, mieszkańców gminy – działania w zakresie poszerzania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, mające na celu zbudowanie emocjonalnej więzi oraz zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności za stan obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy.

Celem działań edukacyjnych skierowanych do społeczeństwa jest poszerzenie wiedzy o dziedzictwie kulturowym oraz zbudowanie emocjonalnej więzi z miejscowością, gminą, regionem, a także zwiększenie obywatelskiej odpowiedzialności za stan zabytków.

Edukacja w zakresie podniesienia świadomości na temat konieczności zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego będzie prowadzona poprzez:

- upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa w systemie edukacji
- wsparcie finansowe przez gminę placówek edukacyjnych, kulturalnych i bibliotecznych w tworzeniu zbiorów regionalnych (np. publikacji, zachowanych pamiątek po sławnych osobach, tworzenia miejsc pamięci, izb, itp.) oraz w działalności wystawienniczej i kulturotwórczej
- organizowanie i wspieranie finansowe przez gminę realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z regionem
- wydawanie i wspieranie finansowe przez gminę wydawania publikacji (w tym folderów promocyjnych, monografii, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy
- dbałość o Miejsca Pamięci Narodowej
- popularyzacja dobrych praktyk konserwatorskich, w odniesieniu głównie do budynków mieszkalnych będących własnością prywatną.

Podstawą promocji jest stała i wszechstronna informacja przekazywana w sposób atrakcyjny, czytelny i nakierowana na odpowiedniego odbiorcę. Działania promocyjne na terenie gminy powinny skupiać się na eksponowaniu i wykorzystywaniu walorów zabytkowych, przyrodniczych w celu zwiększenia ruchu turystycznego, zaznaczenia obecności regionu na mapie krajowej. Promocja może dotyczyć działań prowadzonych przez jednostki działające w gminie (np.: stworzenie atrakcyjnej strony internetowej dotyczącej walorów gminy, wydanie folderów promocyjnych, organizacji imprez plenerowych kulturalnych, naukowych i

innych o zasięgu ponadgminnym itp.) oraz działania zewnętrzne (np. uczestniczenia w imprezach i targach turystycznych).

7.3. Priorytety i kierunki opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie Białaczów

Celem programu opieki nad zabytkami w gminie Białaczów jest poprawa stanu ich zachowania oraz wykształcenie rozwiązań realizowanych przez gminę oraz właścicieli obiektów w tym zakresie. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez:

- przeprowadzenie aktualizacji inwentaryzacji zasobów zabytkowych gminy (Gminna Ewidencja Zabytków),
- włączenie problemów i zadań ochrony zabytków do zadań strategicznych wynikających z koncepcji zagospodarowania przestrzennego gminy,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- właściwe zagospodarowanie zasobów zabytkowych gminy,
- podnoszenie atrakcyjności obiektów zabytkowych dla potrzeb społecznych, turystycznych i inwestycyjnych,
- wspieranie inicjatyw pozyskiwanie środków finansowych na ochronę zabytków,
- określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów,
- promocja dziedzictwa kulturowego,
- prowadzenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

Priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego

PRIORYTET I – OCHRONA I WYEKSPONOWANIE OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

PRIORYTET II – BADANIE I DOKUMENTACJA ORAZ EDUKACJA, POPULARYZACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

PRIORYTET III – PROWADZENIE DZIAŁAŃ ZWIĘKSZAJĄCYCH ATRAKCYJNOŚĆ ZABYTKÓW I ICH WYKORZYSTANIA DLA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

PRIORYTET IV – KSZTAŁTOWANIE STRUKTUR PRZESTRZENNYCH GMINY Z ZACHOWANIEM ZASAD ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ORAZ ZASAD OCHRONY ZABYTKÓW I ŚRODOWISKA

PRIORYTET V – WSPÓŁPRACA INSTYTUCJI, STOWARZYSZEŃ, SEKTORA PRYWATNEGO NA RZECZ OPIEKI NAD ZABYTKAMI

7.4. Zadania do realizacji w zakresie opieki nad zabytkami i wsparcia dziedzictwa kulturowego w gminie

Białaczów

Ważnym zadaniem jest opracowanie i aktualizacja planu zabezpieczenia zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Ogólne obowiązki w tym zakresie określone zostały w art. 88 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003r. Programy takie są skorelowane i powiązane z lokalnymi ogólnymi planami w tym zakresie, sporządzanymi przez jednostki samorządu terytorialnego.

PRIORYTET	ZADANIA
<p style="text-align: center;">PRIORYTET I OCHRONA I WYEKSPONOWANIE OBIEKTÓW ZABYTEKOWYCH ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy 2) Prowadzenie bieżących prac konserwatorskich i porządkowych na terenach przy obiektach zabytkowych 3) Stały monitoring zasobów, stanu oraz przeznaczenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków 4) Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą 5) Opracowanie planu zabezpieczenia zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych 6) Umożliwienie właścicielom obiektów zabytkowych ubieganie się o wsparcie na odnowę lub dostosowanie obiektu do nowych funkcji, np. turystycznych
<p style="text-align: center;">PRIORYTET II BADANIE I DOKUMENTACJA ORAZ EDUKACJA, POPULARYZACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Stały monitoring zasobów, stanu oraz przeznaczenia obiektów wpisanych do Rejestru Zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków 2) Weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków 3) Gromadzenie publikacji, tekstów źródłowych, wypisów, dokumentacji fotograficznej o zabytkach, historii, kulturze, obyczajach itp. regionu oraz ich udostępnianie i rozpowszechnianie 4) Udostępnianie zabytków do naukowego badania i dokumentowania 5) Wydawanie i wspieranie wydawania publikacji (w tym: folderów promocyjnych, monografii, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy 6) Kontynuacja organizacji imprez związanych z historią i tradycją regionu 7) Aktywna działalność stowarzyszeń, LGD, klubów, kół, związków oraz entuzjastów na rzecz rozwoju gminy przy zachowaniu tradycji i obrzędowości ludowej 8) Upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa w systemie edukacji przedszkolnej i szkolnej
<p style="text-align: center;">PRIORYTET III PROWADZENIE DZIAŁAŃ ZWIĘKSZAJĄCYCH ATRAKCYJNOŚĆ ZABYTEKÓW I ICH WYKORZYSTANIA DLA ROZWOJU SPOŁECZNO- GOSPODARCZEGO</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy 2) Stworzenie atrakcyjnego turystycznie terenu na obszarze wsi Parczówek na bazie zabytkowego młyna wodnego i terenów do niego przyległych (współpraca z właścicielami) 3) Wytyczenie i oznakowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego

PRIORYTET IV
KSZTAŁTOWANIE
STRUKTUR
PRZESTRZENNYCH
GMINY Z ZACHOWANIEM
ZASAD
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU ORAZ ZASAD
OCHRONY ZABYTKÓW I
ŚRODOWISKA

- 1) Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych (obiektów architektonicznych, cmentarzy, parków, kapliczek itp.) ujętych w gminnej ewidencji zabytków w opracowywanych dokumentach dotyczących prowadzonej przez gminę polityki przestrzennej, a zatem w Planie ogólnym zastępującym Studium uwarunkowań... (zgodnie z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 2023r.) oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego, czyli miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o ustaleniu warunków zabudowy i decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego
- 2) Uwzględnianie ochrony stref występowania stanowisk archeologicznych (osady, cmentarzyska, grodziska, obszary z zachowanym układem urbanistycznym bądź ruralistycznym) ujętych w gminnej ewidencji zabytków w opracowywanych dokumentach określających prowadzoną przez gminę politykę przestrzenną, czyli w Planie ogólnym zastępującym Studium uwarunkowań... (zgodnie z nowelizacją ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 2023r.) oraz we wszelkich dokumentach mających charakter prawa miejscowego, czyli miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o ustaleniu warunków zabudowy i decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego.
Wprowadzanie w w/w dokumentach zapisów wymuszających respektowanie faktu, że prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych wymagają uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji.
- 3) Konsekwentne przestrzeganie planów zagospodarowania przestrzennego dla ochrony walorów krajobrazowych i zabytkowego układu przestrzennego
- 4) Kształtowanie świadomości mieszkańców odnośnie dbałości o własne gospodarstwa oraz najbliższą okolicę
- 5) Przestrzeganie zasad ochrony przyrody
- 6) Tworzenie bazy turystycznej i rekreacyjnej

PRIORYTET V
WSPÓLPRACA
INSTYTUCJI,
STOWARZYSZEŃ,
SEKTORA PRYWATNEGO
NA RZECZ OPIEKI NAD
ZABYTKAMI

- 1) Współpraca z rządowymi, wojewódzkimi i innymi służbami ochrony zabytków oraz instytucjami pomocowymi
- 2) Określanie warunków współpracy gminy z właścicielami obiektów zabytkowych
- 3) Informowanie właścicieli budynków będących obiektami zabytkowymi o przysługujących im prawach i konieczności wypełniania obowiązków oraz o formach dofinansowania remontów itp.
- 4) Aktywna działalność stowarzyszeń, LGD, klubów, kół,

związków oraz entuzjastów na rzecz rozwoju gminy wraz z ochroną dziedzictwa kulturowego

- 5) Współpraca międzygminna i regionalna w zakresie wspólnego promowania dziedzictwa kulturowego, organizacji imprez kulturalnych, historycznych, plenerowych festynów, szkoleń itp.

Gmina Białaczów w okresie realizacji przedmiotowego programu, planuje w latach 2023-2025 zrealizować projekt „Rewitalizacja zabytkowego centrum miejscowości Białaczów wraz z remontem Ratusza” (wartość inwestycji 1.470.000,00 zł, w tym wkład własny gminy 30.000,00 zł). Przedmiotem zadania jest rewitalizacja rynku oraz zabytkowego ratusza usytuowanego w centrum miejscowości Białaczów. Rynek wraz z położonym centralnie ratuszem to wizytówka miejscowości. Znajdują się tu sklepy, bank, przychodnia, apteka. Położenie ratusza w centrum miejscowości i jego historyczne znaczenie pozytywnie wpływają na wizerunek miejscowości i podkreślają bogatą historię Białaczowa, posiadającego niegdyś prawa miejskie i odzyskane w 2024 roku. Ratusz wymagał pilnego remontu dachu, który ze względu na stan techniczny i konieczność zabezpieczenia księgozbiorów Gminnej Biblioteki Publicznej mieszczącej się na piętrze budynku, gmina wykonała we własnym zakresie. Przedmiotowy projekt zakłada natomiast wykonanie pozostałych prac remontowych, tj. m.in.: prace przy elewacji budynku i prace remontowe w pomieszczeniach budynku. Rewitalizacja rynku - zabytkowego układu urbanistycznego z 1456r. - zakłada m.in. przebudowę (remont) chodników, dróg wewnętrznych, urządzenie zieleni, budowę małej architektury, oświetlenia oraz montaż monitoringu. Planuje się również oświetlenie płyty rynku zewnętrznymi latarniami na stylowych słupach. W celu nadania wartości krajobrazowych projekt zakłada nasadzenie nowych drzew i krzewów. Ponadto, by zwiększyć walory artystyczne zaplanowane zostały nowe elementy małej architektury. Układ ścieżek oraz pozostałych elementów zaplanowano w oparciu o stan istniejący, tak by projekt tworzył logiczną całość, aby zachować tradycję miejsca i jak najwięcej istniejącej zieleni. Dzięki zieleni i ławkom rynek stanie się popularniejszym miejscem wypoczynku mieszkańców. Rewitalizacja zabytkowego ratusza przyczyni się do promocji walorów zabytkowych budynku ratusza wśród mieszkańców i turystów oraz pozwoli udostępnić go na cele publiczne. Z uwagi na fakt, iż w budynku mieści się Biblioteka Publiczna i Ośrodek Pomocy Społecznej korzystają z niego wszyscy mieszkańcy gminy. Realizacja inwestycji pozwoli zachować zabytek przed dalszą degradacją i utrzymać w nim funkcjonowanie tych instytucji. Podejmowanie takich działań jest ważnym elementem działalności samorządu gminnego, służącej zachowaniu w jak najlepszym stanie obiektów mających wartość kulturową i historyczną. Realizacja projektu poprzez rewitalizację przestrzeni publicznej jaką stanowi rynek przyczyni się do podniesienia atrakcyjności turystycznej Białaczowa, wpłynie pozytywnie na rozwój funkcji turystycznej miejscowości i pozwoli na lepszą jej promocję. Inwestycja przełoży się na podniesienie standardu życia mieszkańców.

Ponadto planowana jest realizacja projektu „Remont budynku pałacu w Białaczowie wraz z doposażeniem w instalację monitoringu”. Przedsięwzięcie realizowane będzie w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków (wartość inwestycji 1.000.000,00 zł, dotację otrzymał Powiat opoczyński).

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów realizowany będzie poprzez wykonywanie wskazanych zadań, w celu osiągnięcia przyjętych priorytetów. Priorytety i działania objęte programem realizowane będą przez gminę, jednak wdrażanie programu wymaga współpracy wszystkich podmiotów związanych z ochroną dziedzictwa kultury, środowiska naturalnego, rozwoju infrastruktury i turystyki oraz - co być może najważniejsze - właścicieli obiektów zabytkowych.

Zakłada się, że zdania określone w niniejszym Programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

INSTRUMENTY PRAWNE, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r.
- ustawa o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 czerwca 2017r.
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003r.
- ustawa Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994r.
- ustawa Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001r.
- ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004r.
- ustawa o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997r.
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 25 października 1991r.
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

INSTRUMENTY FINANSOWE:

- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publicznego-prywatnego” (PPP).

INSTRUMENTY KOORDYNACJI:

- realizacja projektów i programów gminy, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji)
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków
- współpraca z sąsiednimi gminami oraz samorządami powiatowymi w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

INSTRUMENTY SPOŁECZNE:

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy
- edukacja kulturowa
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego
- informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy

INSTRUMENTY KONTROLNE:

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz aktualizacja Programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji Programu.

Koordinację realizacji zadań związanych z ochroną zabytków sprawuje Burmistrz Białaczowa. Koordynacja ta przede wszystkim polegać będzie na:

- dysponowaniu pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych gminy,
- współpracy z instytucjami, stowarzyszeniami, środowiskami, osobami prywatnymi, firmami, wolontariuszami,
- wszechstronnej promocji gminy.

Istotną rolę w realizacji „Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów” odgrywa współpraca z miejscowymi i zewnętrznymi organizacjami i stowarzyszeniami pozwalająca na aktywną partycypację społeczną. Ponadto współpraca może być realizowana pomiędzy gminą a właścicielami obiektu zabytkowego. Współpraca w realizacji Programu może polegać na:

- wspólnej organizacji imprez kulturalnych, naukowych, działań turystycznych, itp.,
- współpracy przy ubieganiu się o środki zewnętrzne (środki krajowe, środki unijne, inwestorzy zewnętrzni),
- współpracy w promocji działań i obiektów.

Głównym odbiorcą programu są mieszkańcy gminy Białaczów, którzy bezpośrednio odczuwają efekty jego wdrażania.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Obecny „Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów ” został sporządzony na lata 2024-2027. W wyniku obowiązku ustawowego istnieje konieczność aktualizacji dokumentu w okresie 4 letnim od przyjęcia go przez Radę Miejską w Białaczowie oraz obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji programu. Sprawozdanie takie Burmistrz Białaczowa przedstawia Radzie Miejskiej w Białaczowie.

Program powinien służyć podejmowaniu planowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty wdrażania dokumentu. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Monitoring realizacji Programu może odbywać się m.in. na podstawie poniższych wskaźników:

- wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach
- wartość finansowa realizowanych programów, zadań itp.
- liczba zabytków poddanych pracom remontowo-konserwatorskim
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- poziom (%) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- poziom objęcia terenu gminy (%) wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

- liczba utworzonych miejsc pracy związanych z ochroną zabytków
- liczba osób zwiedzających muzeum
- liczba nagrobków odnowionych na cmentarzach w gminie
- ilość zorganizowanych działań edukacyjnych, informacyjnych i promocyjnych
- liczba utworzonych obiektów turystycznych na bazie dziedzictwa kulturowego gminy
- liczba osób korzystających z powstałej infrastruktury turystycznej
- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
- liczba osób biorących udział w inicjatywach, imprezach kulturalnych, promocyjnych
- ilość opracowanych wydawnictw (folderów, albumów, przewodników itp.).

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Według obowiązującej ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Środki na realizację celów i działań zapisanych w „Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Białaczów na lata 2024-2027” można pozyskiwać z wielu źródeł. Podstawowym źródłem finansowania są środki własne właściciela obiektu zabytkowego. Ponadto możliwe jest pozyskanie wsparcia ze źródeł:

- krajowych: dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków, dotacje wojewódzkie, dotacje gminne, Fundusz Termomodernizacji i Remontów, Fundusz Kościelny, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW), Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków, promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, fundacje, organizacje działające lokalnie;

- zagranicznych: programy wspólnotowe oraz fundusze strukturalne (polityka spójności 2021-2027), Polska Cyfrowa PO w ramach Funduszy Europejskich na Rozwój Cyfrowy 2021-2027, Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG III Edycja 2021-2027;

- środków prywatnych i zbiorów publicznych.

Zgodnie z art. 73 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, właściciele lub posiadacze obiektów wpisanych do rejestru albo posiadający zabytek w trwałym zarządzie, mogą starać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Dotacji z budżetu państwa może udzielić Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Wojewódzki Konserwator Zabytków (art. 74 i art. 75). Dotacje na czynności wyszczególnione w art. 77 cytowanej ustawy, mogą być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a w niektórych przypadkach nawet do 100% nakładów (art. 78).

Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru określa MKiDN w drodze rozporządzeń.

Dotacja Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub wojewódzki konserwator zabytków może udzielić dotacji zgodnie z art. 76 ustawy na dofinansowanie:

- 1) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku;
- 2) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- 3) nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji lub w roku następującym po roku złożenia tego wniosku.

Ponadto Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może udzielić dotacji na przeprowadzenie badań archeologicznych, o których mowa w art. 31 ust. 2 oraz wykonanie ich dokumentacji, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych działań. Minister w trybie art.83a może także udzielić dotacji celowej z budżetu państwa na wyposażenie pomieszczenia oraz odpowiednie zabezpieczenia techniczne, służących do przechowywania zabytków wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Dotacje Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Działając zgodnie z ustawą z 23 lipca 2003r o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 16 sierpnia 2017r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków finansowych budżetu państwa, w części, której dysponentem jest Wojewódzki Konserwator Zabytków, może być udzielona dotacja lub refundacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, planowane do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym na wniosek właściciela, posiadacza zabytku wpisanego do rejestru zabytków, bądź osoby posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie.

Dotacje wojewódzkie

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa Łódzkiego w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje powiatowe

Rada Powiatu Opoczyńskiego określiła uchwałą nr LXVIII/489/23 z dnia 11 grudnia 2023r. zmieniającą uchwałę w sprawie określenia zasad udzielenia dotacji ze środków pochodzących z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków zasady dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na obszarze powiatu opoczyńskiego.

Dotacje gminne

Na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2023 poz. 40 ze zm.), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę miejską.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną

Fundusz Kościelny.

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950r. o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 ze zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez państwo nieruchomości ziemskie. Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. W 2024r. kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na realizację następujących zadań:

1. konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo,
2. wspomaganie kościelnej działalności charytatywno-opiekuńczej.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

W ramach NFOŚiGW realizowane mogą być m.in. projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Ponadto prace remontowo - termomodernizacyjne mają walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi

Program *Rewaloryzacja zabytkowych parków województwa łódzkiego* ukierunkowany jest na finansowe wsparcie działań dotyczących podejmowanych w parkach usytuowanych na terenie województwa łódzkiego, objętych ochroną na podstawie Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwanych dalej parkami lub obiektami, pod warunkiem, że są one ogólnodostępne, a wejście na ich teren jest nieodpłatne. Celem Programu jest zachowanie i ochrona dziedzictwa historyczno- przyrodniczo- kulturowego parków poprzez ich rewaloryzację, dostosowanie parków do potrzeb społecznych i edukacyjnych oraz umożliwienie społeczeństwu korzystnie z ich walorów. Nabór wniosków odbywa się w terminach określonych w Regulaminach kolejnych edycji Konkursu, których ilość uzależniona jest od stopnia rozdysponowania środków przeznaczonych na realizację Programu.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Państwowy fundusz celowy utworzony został na podstawie ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego. Przepisy powołujące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków weszły w życie z dniem 1 stycznia 2018 r. Wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są środki z administracyjnych kar pieniężnych, orzekanych od 1 stycznia 2018r. na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wpływami do Funduszu są ponadto nawiązki zasądzone przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku (art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Środkami Funduszu dysponuje Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Pieniądze z funduszu pozwalają na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary oraz pozwalają na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien, powybijanych okien. Od 2020r. z Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków finansowane są projekty związane z montażem w zabytkach instalacji przeciwpożarowej oraz gaszenia mgłą wodną (FOG).

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich.

Konkurs Zabytek Zadbany

Konkurs *Zabytek Zadbany* jest corocznym ogólnopolskim konkursem ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Generalnego Konserwatora Zabytków Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków, a procedurę konkursową prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

Program Kultura – Interwencje

Celem programu jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym, a także upamiętniania historii i promowania polskiego dziedzictwa poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. O wsparcie w ramach programu mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich (wpisane do KRKGW), kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą (wpisane do CEiIoDG lub KRS).

Program Dotacyjny „Niepodległa” - edycja 2024

Program dotacyjny „Niepodległa”, do którego nabór został ogłoszony w grudniu 2023r., skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać działania o charakterze kulturowym, artystycznym, edukacyjnym, upamiętniające wydarzenia i ludzi ze szczególnym uwzględnieniem pamięci i tradycji regionalnej, lokalnej i rodzinnej tworzącej historię narodową. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 mln. zł, a pojedynczy wniosek w 2024 r. może uzyskać dotację od 10 do 100 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego.

Finansowanie z fundacji

Istnieje możliwość pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. Fundację LOTTO im. Haliny Konopackiej, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundację Orange, fundacje bankowe.

Programy dla organizacji samorządowych

Program *Wspólnie dla dziedzictwa*, adresowany jest do organizacji pozarządowych i realizowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń.

Celem program *Niematerialne – przekaz dalej* jest wspieranie projektów dotyczących zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, służących wzmocnieniu przekazu pokoleniowego, ochrony i popularyzacji tych zjawisk. Działania realizowane w ramach programu powinny zwiększać wiedzę społeczeństwa na temat roli tego dziedzictwa w kulturze lokalnej i ogólnopolskiej, aktywizować społeczności lokalne

i budować sieci współpracy w zakresie poznawania, ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z ważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy. Do programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z zakresu dziedzictwa kulturowego i historycznego należą m.in.:

1. Program *Ochrona Zabytków*

Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

O dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty posiadające osobowość prawną oraz siedzibę, zakład lub oddział na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie. O dofinansowanie w ramach programu nie mogą ubiegać się m.in. państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne.

2. Program *Ochrona zabytków archeologicznych*

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

O dofinansowanie mogą ubiegać się samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą

3. Program *Kultura ludowa i tradycyjna*

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania. O dofinansowanie mogą ubiegać się samorządowe instytucje kultury, które nie są współprowadzone przez ministra, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

4. Program *Infrastruktura kultury*

Celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

ŚRODKI ZAGRANICZNE

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Obecnie zakończono prace nad budżetem Unii Europejskiej w perspektywie 2021-2027.

Ustawa z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji (tj. Dz. U. 2021 poz. 485 ze zm.) Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne. Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS).

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej EWT

Europejska współpraca terytorialna jest celem polityki spójności służącym stawianiu czoła problemom, które wykraczają poza granice krajowe i wymagają wspólnego rozwiązania oraz umożliwiającym wspólne rozwijanie potencjału różnych obszarów. Działania w ramach współpracy są finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) za pośrednictwem trzech kluczowych komponentów współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej na lata 2021-2027 (Interreg). Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia: – obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, rozbudowy infrastruktury czy wymiany doświadczeń. Projekty transgraniczne przyczyniają się do poprawy ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, poprawy bezpieczeństwa po obu stronach granicy, jak również wspierają przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym – to wszystko sprawia, że najbliższe otoczenie staje się jeszcze piękniejsze i bardziej przyjazne.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy projekt współpracy europejskiej, to obszar grantowy wspierający działania kulturalne oparte na współpracy międzynarodowej podmiotów z sektora kultury i/lub kreatywnego. Projekty przyczynia się do międzynarodowego obiegu dzieł i twórców oraz budowania publiczności, a także do włączania społecznego poprzez kulturę i sztukę, zmniejszania śladu węglowego sektorów, cyfryzacji i wdrażania technologii w kulturze, budowania potencjału sektorów i rozwoju poszczególnych dziedzin sektora, takich jak architektura czy dziedzictwo kulturowe. W ramach schematu Projekty współpracy europejskiej aplikować mogą publiczne i prywatne organizacje, instytucje i przedsiębiorstwa sektora kultury i kreatywnego, mające siedzibę w Unii Europejskiej lub w jednym z krajów uczestniczących w programie Kreatywna Europa komponent Kultura.

Program Europa dla Obywateli 2021-2027

Ta propozycja jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich. Celami ogólnymi Programu są: – rozwijanie

obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy, – rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli, – pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy. Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy: – gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości, – wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, – przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii, – zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program operacyjny Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 (FEnIKS)

Program FEnIKS, jako kontynuacja programu Infrastruktura i Środowisko to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Głównym celem programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez: obniżenie emisyjności gospodarki, transformację w kierunku gospodarki przyjaznej środowisku i o obiegu zamkniętym, budowę efektywnego i odpornego systemu transportowego o jak najniższym negatywnym wpływie na środowisko naturalne, dokończenie realizacji odcinków sieci bazowej TEN-T do roku 2030, poprawę bezpieczeństwa transportu, zapewnienie równego dostępu do opieki zdrowotnej oraz poprawę odporności systemu ochrony zdrowia, jak również wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym.

W sektorze kultury planowane są działania mające na celu ochronę zabytków o światowym i krajowym znaczeniu zarówno ruchomych i nieruchomych. Jednocześnie będzie rozwijana instytucja kultury oraz wspieranie ich adaptacji do nowych funkcji kulturalnych i społecznych.

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027 to kontynuacja Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 w ramach nowej perspektywy finansowanej z funduszy Europejskich 2021-2027. Celem tego programu jest budowa społeczeństwa gigabitowego w Polsce, udostępnienie zaawansowanych e-usług, które pozwolą na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnienie cyberbezpieczeństwa, rozwój gospodarki opartej na danych wykorzystujących najnowsze technologie cyfrowe, rozwój współpracy na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań dla problemów społeczno-gospodarczych oraz wsparcie rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych kadr zaangażowanych w świadczenie usług, produktów lub procesów cyfrowych. Program kierowany jest przede wszystkim do przedsiębiorców, administracji publicznej, organizacji pozarządowych, podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki, podmiotów leczniczych oraz instytucji kultury.

Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027

Program regionalny Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027 to kluczowy dokument określający strategię wykorzystania środków europejskich w województwie łódzkim na lata 2021-2027. FEŁ 2027 swym zasięgiem obejmuje wsparcie finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+) oraz Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST).

Priorytet 5. Fundusze Europejskie dla rozwoju lokalnego w Łódzkiem

Cele szczegółowe:

RSO5.1. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach miejskich (EFRR)

RSO5.2. Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie (EFRR).

Priorytet 6. Fundusze Europejskie dla Łódzkiego przyjaznego mieszkańcom

Cel szczegółowy

RSO4.6. Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych (EFRR).

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Celem Programu jest nie tylko poprawa stanu zachowania obiektów z rejestru zabytków i obiektów wpisanych do gminnej ewidencji, ale także dbałość o miejsca pamięci narodowej, kapliczki przydrożne, cmentarze. W Gminnej Ewidencji Zabytków znajdują się zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty nieruchome w postaci pojedynczych zabudowań: domy, chałupy, kapliczki, młyny, obiekty należące do parafii rzymskokatolickich, cmentarze, jak również układy przestrzenne oraz stanowiska archeologiczne. Obiekty należące do osób prywatnych, jeśli są zamieszkałe i właściwie użytkowane są w dobrym stanie technicznym, natomiast inne niszczeją zarówno ze względu na brak środków, jak i zainteresowania. Gmina Białaczów nie posiada bezpośrednio możliwości wpływania na poprawę stanu zachowania obiektów, które są własnością osób fizycznych. Brak również możliwości prawnych udzielania tej grupie podmiotów pomocy finansowej. W związku z tym z uwagi na przeprowadzone zmiany w wyglądzie, stanu elewacji i stolarki okiennej, drzwiowej, a prawdopodobnie również zmiany wyposażenia wewnętrznego zatraciły charakter obiektów zabytkowych. Reasumując powyższe należy stwierdzić, iż podejmowane działania i prace w zakresie opieki nad zabytkami były realizowane w miarę możliwości dostępnych środków prawnych i finansowych.

Działania w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego, jakie były podejmowane/zrealizowane na terenie gminy Białaczów w ostatnich latach:

1. Projekt „Remont więźby dachowej z wymianą pokrycia dachowego” budynku kościoła w Białaczowie realizowany w 2017 roku (wartość inwestycji 347.975,00 zł, w tym wkład własny gminy 10.000,00 zł, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny 50.000,00 zł, Urząd Marszałkowski Woj. Łódzkiego 45.626,00 zł, powiat opoczyński 6.000,00 zł, Nadleśnictwo Opoczno 7.000,00 zł).
2. Projekt „Całkowite odtworzenie okien w kościele p.w. św. Jana Chrzciciela w Białaczowie realizowany w 2018 roku (wartość inwestycji 80.000,00 zł, w tym Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – Fundusz Kościelny 40.000,00 zł, Urząd Marszałkowski Woj. Łódzkiego 30.800,00 zł, powiat opoczyński 4.000,00 zł).
3. Projekt „Pamięć o przeszłości fundamentem naszej przyszłości” realizowany w 2020 roku (wartość inwestycji 31.680,00 zł, w tym wkład własny gminy 9.150,00 zł). Działania projektowe obejmowały, m.in.: wykonanie muralu niepodległościowego (na ścianie zabytkowego budynku wpisanego do rejestru zabytków - budynku dla służby pałacowej - koszt samego muralu 17.000,00 zł), upamiętniającego 100-lecie Bitwy Warszawskiej, warsztaty architektoniczno-historyczne, akcję porządkowania lokalnych miejsc pamięci, jako działanie utożsamiające uczestników z miejscem, historią naszego regionu i Małą Ojczyzną, w której wzięli udział uczniowie szkół z terenu gminy Białaczów. W ramach zachowania i kultywowania dziedzictwa kulturowego gminy Białaczów została zaprojektowana wykonana specjalnie dla gminy Białaczów układanka z klocków ARCHIZO (jedyna na świecie pomoc dydaktyczna, architektoniczna), przedstawiająca zabytki gminy (Ratusz, Zajazd – obecnie siedziba Urzędu Miejskiego, Pałac Małachowskich, Kościół w Białaczowie oraz Kościół w Petrykozach). ARCHIZO to unikatowy, intrygujący gadżet zaprojektowany w formie klocków do samodzielnego złożenia promujący marki. Klocki architektoniczne wykonywane są ze szkła akrylowego lub drewna – niezwykle pomoc dydaktyczna pozwalająca poznać poszczególne elementy architektoniczne fasady układanego budynku. Jego elementy zostały pocięte tak, aby odzwierciedlać szczegóły fasady, a każdy detal

architektoniczny odwzorowywany jest przy pomocy precyzyjnie grawerowanych linii. Dzięki temu układanka świetnie wygląda i perfekcyjnie odzwierciedla wygląd rzeczywisty budynku, uczy i angażuje. Klocki zabytków dostępne są w siedzibie GBP w Białaczowie.

4. Projekt „Budowa drenażu opaskowego budynku kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela w Białaczowie” realizowany w 2021 roku (wartość inwestycji 203.137,00 zł, w tym wkład gminy 63.680,00 zł, środki ŁWKZ 63.728,00 zł oraz inne dotacje ze środków publicznych 75 680,00 zł). Realizacja zadania obejmowała odprowadzenie wód opadowych z dachów oraz wykonanie odwodnienia fundamentów budynku kościoła. Po wykonaniu zadania wody opadowe odprowadzone są za pomocą zewnętrznych rynien spustowych do wykonanej kanalizacji deszczowej, a stamtąd poprzez system studni rewizyjnych do wylotu zlokalizowanego w ciągu rowu melioracyjnego bez nazwy w km 2+405. W zakresie odwodnienia budynku kościoła zrealizowano następujące prace:

- rozbiorke elementów konstrukcji betonowych i chodnika z kostki brukowej, wykopy przy odkrywaniu istniejących fundamentów - wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, uzupełnienie tynków zewnętrznych;
- wykonanie instalacji drenażowej - układanie rurociągów drenarskich, montaż studni rewizyjnych;
- wykonanie opaski drenażowej wokół kościoła;
- wykonanie odprowadzenia oraz wylotu do koryta rowu melioracyjnego bez nazwy w km 2+405 wraz z umocnieniem skarp i dna rowu płytami betonowymi.

5. Projekt „Pełna konserwacja ołtarza bocznego w kościele p.w. św. Antoniego Padewskiego” w kościele parafialnym w Białaczowie realizowany w 2022 roku (wartość inwestycji 96.487,42 zł, w tym wkład gminy 20.000,00 zł, budżet powiatu opoczyńskiego 10.000,00 zł, środki własne kościoła 8.487,42 zł, województwo łódzkie 48.000,00 zł, Lasy Państwowe Nadleśnictwo Opoczno 10.000,00 zł). Zakres prac obejmował demontaż ołtarza, przewiezienie elementów do pracowni, prace przy murowanym antepedium w kościele, odkurzanie konstrukcji, wykonanie szczegółowych odkrywek, ustalenie pierwotnej kolorystyki z uwzględnieniem wniosków wynikających z wykonanych wcześniej konserwatorskich prac badawczych, usunięcie przemaalowań i wtórnych gruntów, prace dezynfekcyjne i dezynsekcyjne, prace stolarsko-snycerskie, nasycenie zdestruowanego działanością owadów drewna rzeźb i aplikacji żywicą, rekonstrukcję zaprawy, prace pozłotnicze, wykonanie rekonstrukcji laków na powierzchniach srebrzonych, uzupełnienie i rekonstrukcja odsłoniętej polichromii (marmoryzacji), scalenie kolorystyczne, przewiezienie elementów ołtarza do kościoła w Białaczowie, montaż, prace konserwatorskie przy płaskorzeźbionych obrazach (przewiezienie obrazów do pracowni w Opocznie, wstępne oczyszczenie mechaniczne malatury, chemiczne usunięcie brudu i werniksu, prace stolarskie przy pękniętych podłożach, uzupełnienie gruntów, uzupełnienie i rekonstrukcja złoceń i srebrzeń w technice złocenia i srebrzenia pulmentowego, werniksowanie werniksem retuszarskim, wykonanie kitów, punktowanie, werniksowanie werniksem końcowym i przewiezienie obrazów do kościoła w Białaczowie). Ponadto w kościele w Białaczowie zostały odnowione boczny ołtarz św. Stanisława Biskupa Męczennika oraz ołtarz Matki Boskiej Częstochowskiej.

6. Projekt „Remont dachu zabytkowego ratusza” realizowany w 2022 roku (wartość inwestycji 298.890,00 zł, w tym otrzymana darowizna ze środków Fundacji Orlen w wysokości 50.000,00 zł). Obecnie w budynku mieści się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej i Gminna Biblioteka Publiczna. Zadanie obejmowało m.in.: wymianę pokrycia dachowego z gontu drewnianego; rozbiorke i wykonanie obróbek blacharskich z blachy stalowej ocynkowanej; wymianę rynien dachowych i rur spustowych oraz remont kominów.

7. Projekt „Odrestaurowanie zabytkowej kapliczki – Figury Najświętszego Serca Pana Jezusa wraz z postumentem i jej najbliższym otoczeniem” realizowany w 2022 roku (wartość inwestycji 23.000,00 zł, w tym wkład gminy 4.600,00 zł oraz dofinansowanie ze środków budżetu Województwa Łódzkiego w wysokości 18.400,00 zł.). Zakres prac obejmował odnowienie figury wraz z postumentem (oczyszczenie, pomalowanie, konserwacja, zaimpregnowanie), wykonanie z kostki brukowej dojścia do figurki, odmalowanie żeliwnego ogrodzenia wraz z betonowymi słupkami, zakup oświetlenia, wymianę lamp oraz zakup roślinności w celu upiększenia figury.

8. Projekt „Prace konserwatorskie i restauratorskie przy ślusarce okiennej w kościele p.w. św. Doroty w Petrykozach” w trakcie realizacji - planowany na lata 2023-2024 (wartość inwestycji 343.000,00 zł, w tym wkład własny gminy 7.000,00 zł). Inwestycja obejmuje wymianę okien w budynku kościoła polegającą na wykonaniu nowej ślusarki i stolarki okiennej powtarzającej kształt historycznego okna w technologii profili aluminiowych wraz z niezbędnymi pracami konserwatorskimi w ościeżnicach okiennych. Dla zachowania dotychczasowych walorów budowli i przywrócenia utraconych walorów obiektu należy wykonać poprawę warunków cieplno-wilgotnościowych budynku poprzez wykonanie nowych zewnętrznych okien w technologii profili aluminiowych. Zakres prac na budowie obejmuje inwentaryzację architektoniczno-konserwatorską oraz dokumentację konserwatorską otworów, ślusarki i stolarki okiennej, demontaż starej zniszczonej ślusarki i stolarki, wykonanie nowej ślusarki i stolarki powtarzającej kształt historycznego okna w technologii profili aluminiowych, montaż ślusarki i stolarki w otworach okiennych, wykonanie prac konserwatorskich w ościeżnicach okiennych (uzupełnienie ubytków, naprawa węgarów). W wyniku wymiany okien poprawie ulegnie izolacyjność termiczna budynku kościoła. Poprawa termiki budynku pozwoli na lepsze zachowanie substancji zabytkowej oraz stanu zabytków ruchomych wewnątrz budynku. Zastosowanie profili aluminiowych umożliwi zachowanie dotychczasowego kształtu historycznego okna.

9. Projekt „Remont elewacji XVII-wiecznego kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Stanisława w Białaczowie wraz z XIX-wieczną dzwonnica” w trakcie realizacji – planowany na lata 2023-2024 (wartość inwestycji 392.000,00 zł, w tym wkład własny gminy 8.000,00 zł). Celem zadania jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, jakim jest XVII-wieczny kościół p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Stanisława w Białaczowie wraz z dzwonnica poprzez remont ścian oraz malowanie elewacji. Realizacja zadania przyczyni się do promowania walorów zabytkowych budynku kościoła wśród mieszkańców i turystów oraz pozwoli udostępnić budynek na cele sakralne, turystyczne i kulturalne oraz uchronić przed degradacją znajdujące się w kościele cenne zabytki ruchome (ołtarze, figury, szaty liturgiczne). Wykonanie tych prac jest niezbędne by przystąpić do kolejnego etapu renowacji zabytków ruchomych znajdujących się wewnątrz kościoła. Dzięki realizacji zaplanowanych prac cenna substancja kościoła zostanie zabezpieczona, zachowana i utrwalona. Utrzymanie zabytków w jak najlepszym stanie pozwoli utrzymać jego funkcje sakralne, turystyczne i częściowo kulturalne. Zakres robót budowlanych i konserwatorskich obejmuje uzupełnienie tynków zewnętrznych w partiach przyziemia, uzupełnienie tynków zewnętrznych wraz z detalami ciągnionymi w miejscach ubytków, wykonanie osadzenia w wykutych bruzdach odpowiednich prętów zbrojeniowych tzw. szycie pęknięć tynków i wątku murowanego, zwłaszcza w obrębie prezbiterium, poddanie elewacji budynków gruntowej renowacji technicznej i estetycznej w celu powrócenia do kolorystyki autorskiej (przywrócenie pierwotnych podziałów architektonicznych zróżnicowanych pod względem kolorystycznym) oraz wykonanie wymalowania fasad farbami krzemianowymi. Założone wykonanie powyższych prac budowlanych zapewnią trwałość renowacji elewacji, nadadzą jej odpowiedni efekt plastyczny, powierzchni oraz zapewnią lepszą ochronę substancji zabytkowej budynków.

12. Bibliografia

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 6 kwietnia 1997r.
2. Ustawy i akty prawne właściwe dla zagadnienia
3. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (Dz. U. z dnia 30 września 1976r.) – tekst główny z aktualizacjami
4. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022
5. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
6. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
7. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego

8. Strategia Rozwoju Powiatu Opoczyńskiego 2030
9. Powiatowy program opieki nad zabytkami dla powiatu opoczyńskiego na lata 2020-2023
10. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białaczów
11. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Białaczów
12. Strategia Rozwoju Gminy na lata 2021-2028

Strony internetowe:

<http://www.bialaczow.pl/>

<http://opocznowiat.pl>

<http://polskaniezwykla.pl>

<http://zabytki.pl>

<http://mapy.zabytek.gov.pl/Nid/>

<http://pl.wikipedia.org/wiki/bialaczow>

<http://www.bialaczow.e-mapa.net/>

<http://wuoż-lodz.pl>

Załączniki**Załącznik nr 1. Obiekty zabytkowe ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ dla Gminy Białaczów) – aktualizacja 2023**

LP	MIEJSCOWOŚĆ	NAZWA OBIEKTU	LOKALIZACJA	CZAS POWSTANIA	WPIS DO REJESTRU ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	STAN ZACHOWANIA
1.	Białaczów	układ urbanistyczny (miejski układ przestrzenny)	poł. XIII w.	284/82 z 23.11.1982 WEZ
2.	Białaczów	cmentarz rzymsko-katolicki	XIX w.		dobry
3.	Białaczów	ogrodzenie i bramy cmentarne	cmentarz parafialny	2 poł. XIX w.		wymagające odnowienia
4.	Białaczów	kapliczka rzymsko-katolicka	droga do leśnictwa Kowalów	1800r.		brak zdjęcia
5.	Białaczów	dom	ul. Kościelna 11	kon. XIX w.		wymagający remontu
6.	Białaczów	dom	ul. Kościelna 12	kon. XIX- I poł. XX w.		dostateczny
7.	Białaczów	dom	ul. Kościelna 14	kon. XIX w.		bardzo dobry
8.	Białaczów	zespół kościoła p.w. Św. Jana Chrzciciela	ul. Kościelna 32	XII-XIX w.	WEZ	dobry
9.	Białaczów	kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Św. Jana Chrzciciela	ul. Kościelna 32	XII-XVI w.	346 z 21.06.1967r. WEZ	wymagający remontu – realizacja wniosku

10.	Białaczów	dzwonnica kościoła parafialnego p.w. Św. Jana Chrzciciela	ul. Kościelna 32	1852r.	WEZ	wymagająca remontu
11.	Białaczów	plebania kościoła parafialnego p.w. Św. Jana Chrzciciela	ul. Kościelna 32	1895-1897	WEZ	wymagająca remontu
12.	Białaczów	spichlerz w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	ok. 1791r.	776 z 30.05.1972r. WEZ	dobry
13.	Białaczów	zespół budynków folwarcznych	ul. Ogrodowa 3	pierwsza poł. XIX w.	776 z 30.05.1972r. WEZ	dobry
14.	Białaczów	obora I w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	1791r.	WEZ	ruina
15.	Białaczów	gorzelnia w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	ok. 1920r.	WEZ	wymagająca remontu
16.	Białaczów	obora II w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	ok. 1900r.	WEZ	ruina
17.	Białaczów	budynek stajni w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	XVIII/XIX w.	776 z 30.05.1972r. WEZ	dobry
18.	Białaczów	budynek gospodarczy w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	ok. 1791r.	WEZ	dobry
19.	Białaczów	stodoła w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	1944r.	WEZ	dobry

20.	Białaczów	chlewnia (obecnie cieleńnik) w zespole folwarcznym	ul. Ogrodowa 3	ok. 1791r.	WEZ	dobry
21.	Białaczów	dom	ul. Parczowska 12	kon. XIX -pocz. XX w.		dostateczny
22.	Białaczów	dom 14 lub 15	ul. Parczowska 16	pocz. XX w.		wymagający remontu
23.	Białaczów	kapliczka rzymsko-katolicka	ul. Parczowska 44	2 poł. XIX w., 1866r.		bardzo dobry
24.	Białaczów	strażnica w zespole folwarcznym (świetlica wiejska)	ul. Piotrkowska 6	ok. 1791r.	A/68 z 18.11.2008r. WEZ	wymagająca remontu (plan termomodernizacji obiektu)
25.	Białaczów	spichlerz (budynek gospodarczy)	ul. Piotrkowska 10	XIX w.	WEZ	nie istnieje
26.	Białaczów	zajazd (obecnie Urząd Miejski)	ul. Piotrkowska 12	pocz. XVIII w.	834 z 30.01.1959r. oraz 282 z 08.10.1982r. WEZ	dobry (plan termomodernizacji obiektu)
27.	Białaczów	dom	ul. Piotrkowska 17A, m. 1, 2, 3	kon. XIX w. – pocz. XX w.		wymagający remontu/dobry
28.	Białaczów	park pałacowo-krajobrazowy	ul. Piotrkowska 21	pocz. XIX w.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ	wymagający remontu

29.	Białaczków	pałac w zespole pałacowo-parkowym	ul. Piotrkowska 21	1797-1800r.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ
30.	Białaczków	pawilon wschodni w zespole pałacowo-parkowym (budynek dawnej policji)	ul. Piotrkowska 21	1797-1800r.	334 z 15.06..1967r.oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ	wymagający remontu
31.	Białaczków	pawilon zachodni w zespole pałacowo-parkowym (z budynkiem gospodarczym – wozownia)	ul. Piotrkowska 21	1797-1800 r.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10. WEZ	wymagający remontu
32.	Białaczków	ruiny romantyczne w zespole pałacowo-parkowym (bocieniec)	ul. Piotrkowska 21	poł. XIX w.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ	wymagający remontu
33.	Białaczków	zespół pałacowo-parkowy	ul. Piotrkowska 21	1797-1800r.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ	wymagający remontu
34.	Białaczków	pergola w zespole pałacowo-parkowym	ul. Piotrkowska 21	1924r.	WEZ	wymagający remontu
35.	Białaczków	dwór na tzw. Wyspie Kochanowskiego	ul. Piotrkowska 21	XVI/XVII w.	833 z 30.01.1959r. oraz 347 z 23.06.1967r. WEZ	ruina

36.	Białaczów	Galeria zachodnia (dawna stajnia i wozownia w zespole pałacowym)	ul. Piotrkowska 21	1787-1800r.	WEZ	wymagający remontu
37.	Białaczów	oranżeria w zespole pałacowo-parkowym (ruiny)	ul. Piotrkowska 21	po 1815r.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ	ruina
38.	Białaczów	budynek dla służby pałacowej w zespole pałacowo-parkowym	ul. Piotrkowska 21	2 poł. XIX w.	833 z 30.01.1959r. oraz 347 z 23.06.1967r. WEZ	budynek zniszczony
39.	Białaczów	galeria wschodnia w zespole pałacowo-parkowym	ul. Piotrkowska 21	1797-1800r.	334 z 15.06.1967r. WEZ	wymagający remontu
40.	Białaczów	oficyna w zespole pałacowo-parkowym	ul. Piotrkowska 21	1797-1800r.	334 z 15.06.1967r. oraz 334/219 z 10.08.1994r. WEZ	wymagający remontu
41.	Białaczów	kapliczka – figura Chrystusa	Plac Wolności	1894r.		bardzo dobry
42.	Białaczów	ratusz	Plac Wolności 1	1797r.	838 z 30.01.1959r. oraz 348 z 21.006.1967r. WEZ	wymagający remontu - szczególnie elewacja obiektu, nowy dach z 2022 roku - remont)
43.	Białaczów	dom	Plac Wolności 3	kon. XIX – pocz. XX w.	WEZ	dobry

44.	Białaczków	dom	Plac Wolności 13	kon. XIX – pocz. XX w.	WEZ	dobry
45.	Białaczków	dom	Plac Wolności 14	kon. XIX –pocz. XX w.	WEZ	dobry
46.	Białaczków	dom	Plac Wolności 15	kon. XIX w.		dobry
47.	Białaczków	dom	Plac Wolności 16	kon. XIX –pocz. XX w.		dostateczny
48.	Białaczków	dom	Plac Wolności 26	kon. XIX –pocz. XX w.		wymagający remontu
49.	Białaczków	dom	Polna 2	kon. XIX –pocz. XX w.		wymagający remontu
50.	Białaczków	kapliczki fundacji Figlarskich	Skrzyżowanie dróg do Petryków i Zakrzowa	1866r.		kapliczka nowa - dobry, kapliczka starsza - zniszczona wymagająca remontu
51.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 10	kon. XIX –pocz. XX w.		dobry
52.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 11	kon. XIX – pocz. XX w.	WEZ	dobry
53.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 12/2			dostateczny
54.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 12/1			dostateczny
55.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 19	kon. XIX – pocz. XX w.	WEZ	dostateczny
56.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 21	pocz. XX w.	WEZ	wymagający remontu
57.	Białaczków	dom	ul. Sobieńska 23	poł XIX w.	WEZ	dostateczny

58.	Białaczów	dom (d.18)	ul. Szkolna 20	kon. XIX – pocz. XX w.	wyłączony decyzją WUOZ z dn. 12.07.2022r. – Zarządzeniem nr 27/2022 z dnia 12.07.2022r.
59.	Białaczów	dom (d. 20)	ul. Szkolna 22a	kon. XIX – pocz. XX w.	WEZ	nie istnieje
60.	Białaczów	Kapliczka – figura Matki Boskiej	teren parku	1800r.		wymagający remontu
61.	Kuraszków	układ przestrzenny (wieś sznurowa)
62.	Kuraszków	kapliczka rzymsko- katolicka	1907r.		dobry
63.	Kuraszków	dom	Kuraszków 103	pocz. XX w.		nie istnieje
64.	Kuraszków	dom	Kuraszków 105	pocz. XX w.		wymagający remontu
65.	Kuraszków	chałupa (d.44)	Kuraszków 117	1915r.	WEZ	wymagający remontu
66.	Kuraszków	chałupa (d.69)	Kuraszków 38	1930r.	WEZ	nie istnieje
67.	Kuraszków	kapliczka rzymsko- katolicka	droga Petrykozy- Kuraszków	1922r.		wymagająca remontu
68.	Kuraszków	kapliczka rzymsko- katolicka (Na gojkach)	las	1928r.		wymagająca remontu
69.	Miedzna Drewniana	układ przestrzenny (wielodrożnica)	1490r.	
70.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 122	pocz. XX w.		wymagająca remontu

71.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 136	pocz. XX w.		nie istnieje
72.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 145	pocz. XX w.		dobry
73.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 151	pocz. XX w.		wymagający remontu
74.	Miedzna Drewniana	młyn elektryczny	Miedzna Drewniana 161	ok. 1890r.	WEZ	wymagający remontu
75.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 166 d. 168	pocz. XX w.		wymagający remontu
76.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 172	pocz. XX w.		wymagający remontu
77.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 211	pocz. XX w.		wymagający remontu
78.	Miedzna Drewniana	dom	Miedzna Drewniana 232	pocz. XX w.		dobry
79.	Parczów	kapliczka rzymsko- katolicka	Parczów	1940r.		wymagająca remontu
80.	Parczów	dom	Parczów	pocz. XX w.		ruina
81.	Parczów	dom	Parczów	pocz. XX w.		ruina
82.	Parczów	dom	Parczów 54	pocz. XX w.		ruina
83.	Parczów	dom	Parczów 82			ruina
84.	Parczów	chałupa	Parczów 95	pocz. XX w.		nie istnieje
85.	Parczów	kapliczka rzymsko- katolicka (figura koło Włodarczyków)	Parczów (koło posesji 87)	1908r.		dobry
86.	Parczówek	kapliczka rzymsko- katolicka (Nepomucena)	1777r.		wymagająca remontu

87.	Parczówek	układ przestrzenny (ulicówka)
88.	Parczówek	dom	Parczówek 118	pocz. XX w.		dobry
89.	Parczówek	dom	Parczówek 69	pocz. XX w.		ruina
90.	Parczówek	młyn wodny	Parczówek 70	II poł. XIX w.		wymagający remontu
91.	Petrykozy	cmentarz rzymsko-katolicki	nr ewid. działki 285	XIX w.	WEZ	wymagający remontu – uzupełnień w murze
92.	Petrykozy	układ przestrzenny (wielodrożnica)	do XIII w.	
93.	Petrykozy	stacja PKP	1910r.	WEZ	ruina
94.	Petrykozy	dom	Petrykozy 32	pocz. XX w.		dostateczny
95.	Petrykozy	dom	Petrykozy 35	pocz. XX w.		wymagający remontu
96.	Petrykozy	dom	Petrykozy 37	pocz. XX w.		dostateczny
97.	Petrykozy	zespół kościelny pw. św. Doroty	Petrykozy 41	1791-1800r.	
98.	Petrykozy	ogrodzenie kościoła pw. Św. Doroty	Petrykozy 41	kon. XVIII w.	WEZ	wymagający remontu – uzupełnień w murze
99.	Petrykozy	kościół parafialny rzymsko- katolicki pw. Św. Doroty	Petrykozy 41	1791r.	462 z 28.02.1957r. oraz A/336 z 21.06.19670r. WEZ	wymagający remontu w trosce o zachowanie zabytku
100.	Petrykozy	chałupa	Petrykozy 73 d.113	pocz. XX w.		dobry
101.	Petrykozy	dom	Petrykozy 76	pocz. XX w.		wymagający remontu
102.	Petrykozy	dom	Petrykozy 84	pocz. XX w.		bardzo dobry

103	Petrykozy	kapliczka rzymsko-katolicka	obręb dróg Opoczno-Końskie- Białaczów	1924r.		bardzo dobry
104	Radwan	układ przestrzenny (owalnica)	XV w.	
105	Radwan	kapliczka rzymsko-katolicka	1919r.		bardzo dobry
106	Radwan	dom (d. 41)	Radwan 124	pocz. XX w.	WEZ	nie istnieje
107	Sobień	kapliczka rzymsko-katolicka	1935r.		dobry
108	Sobień	kapliczka rzymsko-katolicka (na „Starej Wsi”)			dobry
109	Sobień	kapliczka rzymsko-katolicka (Figura na Piaskach)	pocz. XX w.		wymagająca remontu
110	Sobień	dom	Sobień 100	pocz. XX w.	WEZ	dobry
111	Sobień	dom	Sobień 144	pocz. XX w.		wymagający remontu
112	Sobień	chałupa	Sobień 146 d. 31	pocz. XX w.		dobry
113	Sobień	chałupa	Sobień 160 d. 28			wymagający remontu
114	Sobień	dom	Sobień 18			nie istnieje
115	Sobień	dom	Sobień 94			nie istnieje
116	Sobień Trzebony	kaplica rzymsko-katolicka (Kapliczka na Trzebonach)	1910-1917.	WEZ	wymagająca remontu
117	Wąglany	kapliczka rzymsko-katolicka (kapliczka NMP)	1909r.		dobry

118	Wąglany	kapliczka rzymsko-katolicka	droga Opoczno-Żarnów	1942r.		bardzo dobry
119	Wąglany	kapliczka rzymsko-katolicka (kapliczka i krzyż)	1863, 1903r.		wymagająca remontu
120	Wąglany	dom	Wąglany 104	pocz. XX w.		ruina
121	Wąglany	dom	Wąglany 44	pocz. XX w.		bardzo dobry
122	Wąglany	dom	Wąglany 56	pocz. XX w.		dobry
123	Wąglany	dom	Wąglany d. 56, o. 58/1	pocz. XX w.		ruina
124	Wąglany	chałupa	Wąglany 57, d.14	1900r.		dostateczny
125	Wąglany	destylarnia w zespole folwarcznym	Wąglany 71-73	1870r. 1906r. (nowy budynek destylarni)	WEZ	ruina
126	Wąglany	dom I w zespole folwarcznym	Wąglany 71-73	I poł. XIX w.	WEZ	wymagający remontu
127	Wąglany	dom II w zespole folwarcznym z młynem	Wąglany 71-73	1806r.	WEZ	wymagający remontu
128	Wąglany	dom	Wąglany 72	pocz. XX w.		wymagający remontu
129	Wąglany	chałupa	Wąglany 86 d. 27	pocz. XX w.		wymagający remontu
130	Żelazowice	kapliczka rzymsko-katolicka (Figura na Polówkę)	droga Radwan-Miedzna	1928r.		bardzo dobry
131	Żelazowice	kapliczka rzymsko-katolicka (Figura Galantów)	1940r.		wymagająca remontu

132	Żelazowice	kapliczka rzymsko-katolicka	przy posesji 239	1939r.		wymagająca remontu
133	Żelazowice	układ przestrzenny (owalnica)	XV w.	
134	Żelazowice	kapliczka rzymsko-katolicka (NMP nad Stawem)	1918r.		bardzo dobry
135	Żelazowice	dom	Żelazowice 186	pocz. XX w.		nie istnieje
136	Żelazowice	dom	Żelazowice 194	pocz. XX w.		wymagający remontu
137	Żelazowice	dom	Żelazowice 239	pocz. XX w.		dostateczny

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ dla Gminy Białaczów)

LP	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NUMER NA OBSZARZE	NUMER STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	FUNKCJA	CHRONOLOGIA
1	Białaczów	76-59	5	1	śląd osadnictwa	neolit
2	Białaczów	76-59	6	2	śląd osadnictwa	neolit
3	Białaczów	76-59	7	3	dwór	okres nowożytny
4	Białaczów	76-59	26	4	osada	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
5	Białaczów	76-59	27	5	śląd osadnictwa	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
6	Białaczów	76-59	28	6	osada śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XV-XVI wiek) okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
7	Białaczów	76-59	29	7	osada	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
8	Białaczów	76-59	30	8	osada	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
9	Białaczów	76-59	31	9	osada	okres nowożytny
10	Białaczów	76-59	32	10	śląd osadnictwa	okres nowożytny
11	Kuraszków	76-60	17	1	punkt osadniczy	okres lateński
12	Kuraszków	76-60	30	3	cmentarzysko	II (straszy) okres epoki brązu
13	Kuraszków	76-60	31	2	śląd osadnictwa	II (straszy) okres epoki brązu
14	Ludwików Kolonia	77-60	24	1	osada	okres nowożytny

15	Ludwików Łuby	77-60	25	1	osada	okres nowożytny
16	Parczówek	76-60	2	1	osada	IV (młodszy) okres epoki brązu
17	Parczówek	76-60	3	2	osada	okres rzymski
18	Parczówek	76-60	4	3	punkt osadniczy	okres rzymski
19	Parczówek	76-60	5	12	punkt osadniczy, punkt osadniczy	okres neolitu
20	Parczówek	76-60	6	11	śląd osadnictwa, śląd osadnictwa	okres neolitu, nowożytny
21	Parczówek	76-60	7	10	punkt osadniczy punkt osadniczy	okres rzymski, późne średniowiecze – okres nowożytny
22	Parczówek	76-60	8	9	punkt osadniczy	okres nowożytny
23	Parczówek	76-60	9	8	osada	okres nowożytny
24	Parczówek	76-60	10	6	punkt osadniczy	okres nowożytny
25	Parczówek	76-60	11	5	punkt osadniczy, punkt osadniczy	okres rzymski, nowożytny
26	Parczówek	67-60	13	4	punkt osadniczy	okres wczesnego średniowiecza – późne średniowiecze
27	Parczówek	76-64	14	13	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
28	Parczówek	76-60	16	7	osada	okres nowożytny
29	Żelazowice	76-59	8	1	śląd osadnictwa	okres neolitu
30	Żelazowice	76-59	43	2	śląd osadnictwa	okres nowożytny
31	Żelazowice	76-59	44	3	osada	okres nowożytny

32	Żelazowice	76-59	45	4	osada	okres nowożytny
33	Żelazowice	76-59	46	5	osada	okres nowożytny
34	Żelazowice	76-59	47	6	śląd osadnictwa osada	okres późnego średniowiecza-nowożytny okres nowożytny
35	Żelazowice	76-59	48	7	osada	okres nowożytny
36	Żelazowice	76-59	72	8	osada	okres nowożytny
37	Żelazowice	76-59	73	9	osada śląd osadnictwa	okres nowożytny późne średniowiecze- nowożytny
38	Żelazowice	76-59	79	10	osada	okres nowożytny
39	Żelazowice	76-59	80	11	osada	okres nowożytny
40	Żelazowice	76-59	81	12	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres późnego średniowiecza-nowożytny okres nowożytny
41	Miedzna Drewniana	76-59	4	11	osada osada osada	okres rzymski okres wczesnego średniowiecza okres późnego średniowiecza-nowożytny
42	Miedzna Drewniana	76-59	13	2	osada	okres nowożytny
43	Miedzna Drewniana	76-59	14	3	śląd osadnictwa osada	okres późnego średniowiecza-nowożytny okres nowożytny
44	Miedzna Drewniana	76-59	15	4	osada śląd osadnictwa	okres nowożytny okres późnego średniowiecza-nowożytny
45	Miedzna Drewniana	76-59	16	5	osada	okres nowożytny

46	Miedzna Drewniana	76-59	17	6	osada	okres nowożytny
47	Miedzna Drewniana	76-59	18	7	śląd osadnictwa	okres nowożytny
48	Miedzna Drewniana	76-59	33	8	osada osada	okres późnego średniowiecza (XV-XVI wiek) okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
49	Miedzna Drewniana	76-59	34	9	śląd osadnictwa	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
50	Miedzna Drewniana	76-59	35	10	śląd osadnictwa osada	okres późnego średniowiecza (XV-XVI wiek) okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
51	Miedzna Drewniana	76-59	36	11	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XV-XVI wiek) okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
52	Miedzna Drewniana	76-59	37	12	osada	okres nowożytny
53	Miedzna Drewniana	76-59	38	13	osada	okres późnego średniowiecza-nowożytny
54	Miedzna Drewniana	76-59	39	14	śląd osadnictwa	okres nowożytny
55	Miedzna Drewniana	76-59	40	15	osada	okres nowożytny
56	Miedzna Drewniana	76-59	41	16	osada	okres nowożytny
57	Miedzna Drewniana	76-59	42	17	osada	okres nowożytny

58	Miedzna Drewniana	76-59	82	18	osada	okres nowożytny
59	Miedzna Drewniana	76-59	83	19	śląd osadnictwa	okres nowożytny
60	Miedzna Drewniana	76-59	84	20	śląd osadnictwa	okres nowożytny
61	Miedzna Drewniana	76-59	85	21	śląd osadnictwa	okres nowożytny
62	Miedzna Drewniana	76-59	86	22	śląd osadnictwa osada	okres późnego średniowiecza-nowożytny okres nowożytny
63	Miedzna Drewniana	76-59	87	23	osada	okres nowożytny
64	Sędów	76-60	4	3	osada	okres wczesnego średniowiecza
65	Sędów	77-60	11	2	osada	okres nowożytny
66	Sędów	77-60	12	3	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres nowożytny III okres wczesnego średniowiecza
67	Sędów	77-60	17	4	śląd osadnictwa osada	okres późnego średniowiecza okres nowożytny
68	Sędów	77-60	19	5	śląd osadnictwa	okres nowożytny
69	Sędów	77-60	20	6	śląd osadnictwa osada	III okres wczesnego średniowiecza okres nowożytny
70	Sędów	77-60	21	7	osada	okres nowożytny
71	Sędów	77-60	22	8	osada	okres nowożytny

72	Sędów	77-60	23	9	osada osada śląd osadnictwa	okres późnego średniowiecza okres nowożytny okres wczesnego średniowiecza
73	Sędów	77-60	43	10	śląd osadnictwa	epoka kamienia
74	Skronina	77-60	29	1	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres neolitu okres rzymski okres wczesnego średniowiecza, okres lateński I (wczesny) okres neolitu, epoka brązu
75	Skronina	77-60	3	2	osada	epoka brązu
76	Skronina	77-60	6	14	osada	późne średniowiecze, okres nowożytny
77	Skronina	77-60	7	3	osada	okres nowożytny
78	Skronina	77-60	8	4	osada	okres nowożytny
79	Skronina	77-60	9	5	osada	okres nowożytny
80	Skronina	77-60	10	6	osada	okres nowożytny
81	Skronina	77-60	13	7	śląd osadnictwa	okres późnego średniowiecza okres nowożytny
82	Skronina	77-60	14	8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres późnego średniowiecza okres nowożytny
83	Skronina	77-60	15	9	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres nowożytny okres późnego średniowiecza
84	Skronina	77-60	16	10	osada	okres nowożytny
85	Skronina	77-60	56	11	śląd osadnictwa	okres późnego średniowiecza

					śląd osadnictwa	okres nowożytny
86	Skronina	77-60	57	12	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu okres nowożytny
87	Skronina	77-60	58	13	śląd osadnictwa	epoka brązu
88	Zakrzów	77-60	5	1	osada	okres nowożytny
89	Radwan	76-58	8	4	osada śląd osadnictwa	okres nowożytny okres późnego średniowiecza
90	Radwan Kolonia	76-58	9	5	osada	okres nowożytny
91	Radwan	76-58	10	6	śląd osadnictwa	okres późnego średniowiecza - nowożytny,
92	Radwan	76-58	11	7	osada	okres nowożytny
93	Radwan	76-59	49	1	osada	okres nowożytny
94	Radwan	76-59	50	2	osada	okres nowożytny
95	Radwan	76-59	51	3	osada	okres nowożytny
96	Radwan	76-59	52	4	osada	okres nowożytny
97	Petrykozy	76-60	1	1	grodzisko	okres późnego średniowiecza – nr rej. 395 z 29.08.1988r.
98	Petrykozy	76-60	12	3	punkt osadniczy	okres nowożytny
99	Petrykozy	76-60	15	4	śląd osadnictwa, osada, śląd osadnictwa	paleolit, okres mezolitu, późny okres lateński, okres późnego średniowiecza – nowożytny
100	Petrykozy	76-60	22	5	osada	okres nowożytny
101	Petrykozy	76-60	23	6	śląd osadnictwa osada	okres nowożytny okres rzymski

102	Petrykozy	76-60	24	7	śląd osadnictwa	okres neolitu
103	Petrykozy	76-60	25	8	punkt osadniczy	okres lateński
104	Petrykozy	76-60	26	2	osada	okres późnego średniowiecza - nowożytny
105	Petrykozy	76-60	27	9	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres rzymski okres wczesnego średniowiecza
106	Petrykozy	76-60	28	10	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu- okres halsztacki, I (wczesny), epoka brązu okres neolitu
107	Sobień Stara Wieś	77-59	40	2	osada	okres nowożytny
108	Sobień Stara Wieś	77-59	41	3	osada	okres nowożytny
109	Sobień Stara Wieś	77-59	42	4	śląd osadniczy osada	epoka kamienia – I (wczesny) okres brązu, okres nowożytny
110	Sobień Stara Wieś	77-59	43	5	śląd osadniczy	okres nowożytny
111	Sobień Stara Wieś	77-59	44	6	osada	okres nowożytny
112	Sobień Stara Wieś	77-59	45	7	śląd osadniczy osada	późne średniowiecze okres nowożytny
113	Sobień Stara Wieś	77-59	46	8	osada	okres nowożytny
114	Sobień Stara Wieś	77-59	47	9	śląd osadniczy	okres nowożytny
115	Sobień Stara Wieś	77-59	48	10	osada	okres nowożytny
116	Sobień Stara Wieś	77-59	49	11	osada	okres nowożytny
117	Sobień Stara Wieś	77-59	50	12	śląd osadniczy	okres nowożytny
118	Sobień Stara Wieś	77-59	51	13	śląd osadniczy osada	późne średniowiecze okres nowożytny

119	Brzeziny	76-60	18	1	punkt osadniczy	okres nowożytny
120	Brzeziny	76-60	21	2	punkt osadniczy	okres nowożytny
121	Wąglany	75-59	48	15	osada	okres nowożytny
122	Wąglany	75-59	49	16	osada	okres nowożytny
123	Wąglany	76-59	1	1	śląd osadniczy osada śląd osadniczy	okres nowożytny II (straszy) okres epoki brązu okres halsztacki – okres lateński
124	Wąglany	76-59	2	2	grodzisko	późne średniowiecze
125	Wąglany	76-59	3	3	osada	późne średniowiecze
126	Wąglany	76-59	9	4	śląd osadniczy osada	późne średniowiecze – okres nowożytny okres nowożytny
127	Wąglany	76-59	10	5	osada	okres nowożytny
128	Wąglany	76-59	11	6	śląd osadniczy osada	okres nowożytny
129	Wąglany	76-59	12	7	śląd osadniczy śląd osadniczy	III (starszy) okres epoki brązu – okres halsztacki, okres nowożytny
130	Wąglany	76-59	19	8	osada	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
131	Wąglany	76-59	20	9	osada śląd osadniczy	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek) późne średniowiecze (XV-XVI wiek)
132	Wąglany	76-59	21	10	śląd osadniczy	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
133	Wąglany	76-59	22	11	osada	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
134	Wąglany	76-59	23	12	osada	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)

135	Wąglany	76-59	24	13	śląd osadniczy osada	późne średniowiecze (XV-XVI wiek) okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)
136	Wąglany	76-59	25	14	śląd osadniczy	okres nowożytny (XVII-XVIII wiek)